

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

PSYCHEDELICKÁ ZKUŠENOST A SPIRITUÁLNÍ BYPASS

Bakalářská diplomová práce

Autor: Bc. Michal Zeman

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Olomouc

2024

Děkuji všem lidem dobré vůle,

jmenovitě PhDr. Olze Pechové, Ph.D. za vedení mé práce a několik důležitých nasměrování ve výzkumu. Dále děkuji Mgr. Janu Blahůškovi a Mgr. Janu Kozákovi, Ph.D., za spolupráci na překladu testových metod. Děkuji také odborníkům, kteří našli místo ve svých nabitých kalendářích a zúčastnili se kvalitativního předvýzkumu. Opravdu velmi děkuji spřáteleným organizacím Czeched Substance a Beyond Psychedelics, které pomohli výzkum šířit. Stejně tak děkuji i jednotlivcům, kteří dotazník vyplnili nebo dokonce sdíleli dále.

Na závěr děkuji své snoubence za mohutnou podporu

a všem kolegům z České psychedelické společnosti za neutuchající inspiraci.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma: „Psychedelická zkušenost a spirituální bypass“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 2. 4. 2024

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
OBSAH		3
ÚVOD		5
TEORETICKÁ ČÁST		6
1 Psychedelická zkušenost		7
1.1 Klasická psychedelika		7
1.2 Mechanismus účinku		8
1.3 Kontext je vším		11
1.4 Mystická zkušenost.....		14
2 Spirituální bypass		21
2.1 Geneze		22
2.2 Esence		23
2.3 Kategorie a symptomy.....		24
2.4 Konsekvence.....		25
2.5 Psychometrie.....		26
2.6 Jediná cesta ven je skrz		27
3 Vztah psychedelické zkušenosti a spirituálního bypassu		29
3.1 Pátrání po „psychedelickém bypassu“		29
3.2 Nabídka duchovních prožitků		30
3.3 Import duchovních přesvědčení		31
3.4 Psychedelická integrace.....		37
VÝZKUMNÁ ČÁST		38
4 Kvalitativní předvýzkum		39
4.1 Metoda		39
4.2 Participanti.....		40
4.3 Tvorba dat		40
4.4 Témata.....		41
5 Výzkumný problém		44
5.1 Stanovené cíle a hypotézy		45
6 Typ výzkumu a použité metody		48
6.1 Metody získávání dat		48
6.2 Hypotézy ke statistickému testování		53
7 Sběr dat a výběrový soubor		54
7.1 Sběr dat.....		54
7.2 Výběrový soubor		55
7.3 Etické hledisko a ochrana soukromí.....		59

8	Práce s daty a její výsledky.....	60
	8.1 Psychometrické kvality vybraných metod	60
	8.2 Regresní analýza a její výsledky	61
	8.3 Ověření platnosti statistických hypotéz.....	63
9	Diskuse	65
10	Závěr.....	69
	LITERATURA	70

ÚVOD

Tato práce je věnována mocné síle psychedelik. Je psána v dobách, kdy několikrát do roka přicházejí nadějně výsledky z velkých klinických studií, psilocybin a LSD se mohou pyšnit statusem *Breakthrough Therapy* (průlomová léčba) od americké FDA. Austrálie a některé státy USA schválily psilocybin jako léčebný prostředek. O terapeutickém potenciálu těchto sloučenin dnes pochybuje málokdo. Psychedelické látky se přesunuly z renesance do mainstreamu.

Takový přechod ovšem bývá spojen s určitým vystřízlivěním a je potřeba začít prohledávat i méně osvětlená zákoutí. Jedním z nich může být fenomén spirituálního bypassu, který zneužívá duchovní prožitky a přesvědčení k obcházení náročných emocí a vývojových úkolů. Ačkoliv se nejedná o problém těsně spjatý pouze s psychedeliky, je všeobecně známo, že právě duchovní prožitky a duchovní přesvědčení mohou psychedelické zkušenosti nabídnout.

Vzhledem k faktu, že zájem veřejnosti o experimentování s psychedeliky přirozeně roste, považujeme za důležité přispět aspoň malým dílem k celé mozaice jejich fungování. Budeme se tedy (nejspíše jako první) snažit výzkumně ověřit souvislost mezi psychedelickou zkušeností a spirituálním bypassem. Cesta je to značně neprošlapaná, ale o to dobrodružnější.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Psychedelická zkušenost

V této části práce vymezíme skupinu látek označovaných jako „klasická psychedelika“. Probereme mechanismus účinků psychedelik na lidský organismus, seznámíme se s důležitostí kontextových proměnných při užívání těchto substancí a kapitolu uzavřeme jejich schopností vyvolat nevšední „mystické“ zážitky.

1.1 Klasická psychedelika

Klasická (nebo také serotonergní) psychedelika jsou psychoaktivní látky, jejichž primární mechanismus účinku spočívá v agonistické aktivitě na serotoninových (5-HT_{2A}) receptorech v mozku. Působení těchto sloučenin spolehlivě vyvolává hluboké změny vnímání, nálady a čtených kognitivních procesů. Jsou obecně považovány za fyziologicky bezpečné a nevedou k závislosti ani k bažení (Gattuso et al., 2023; Johnson et al., 2019; Nichols, 2016). Podle populačních studií není jejich užívání spojeno s vyšší mírou psychických obtíží (Johansen & Krebs, 2015) a některé studie pak dokonce uvádí nižší míru psychologického distresu a sebevražedných tendencí (Hendricks et al., 2015). Podle odhadů zhruba 5–6 % dospělé české populace užilo během svého života některé z klasických psychedelik (Chomynová et al., 2022).

Pojem „psychedelický“ vychází ze spojení řeckých slov *psyché* (duše, mysl) a *délos* (odhalit, ukázat, vyjevit) – ve volném překladu tedy „duši vyjevující“ (Cink, 2022a). Právě tato schopnost vyvolat neobvyklé stavy subjektivního prožívání, srovnatelné snad jen se živými sny, kontemplativním či náboženským povznesením nebo akutní psychózou, poutá pozornost lidí napříč kulturami a epochami (Johnson et al., 2019; Nichols, 2016).

Klasická psychedelika zahrnují tři obecné strukturní kategorie látek. První z nich jsou *tryptaminy*, kam patří psilocybin, vyskytující se v různých druzích hub (nejvyšší obsah najdeme v lysohlávkách), dimethyltryptamin (DMT), který je obsažen například v tradičním jihoamerickém nápoji ayahuasca a 5-methoxydimethyltryptamin (5-MeO-DMT), jež mimo jiné nalezneme v jedu ropuchy coloradské. Ve druhé skupině pak najdeme sloučeniny ve struktuře *fenethylaminu*,

kam patří zejména meskalin, vyskytující se v kaktusech San Pedro či peyotl. Poslední skupinou jsou *lysergamidy*, kam náleží diethylamid kyseliny lysergové (LSD), který byl poprvé izolován z plísně paličkovice nachové, známé také pod označením ergot (Cink, 2022a; Johnson et al., 2019; Nichols, 2016).

I když dnes mají díky moderní chemii svá syntetická dvojčata a příbuzné, většina uvedených látek je bezprostředně dostupná z přírodních zdrojů. Lidstvo je tak využívá k navozování změněných stavů vědomí při léčebných a náboženských rituálech po několik tisíciletí. Podle archeologů se peyotl užíval již 5 000 let př. n. l. a první písemné záznamy o užívání psilocybinových hub mezi Aztéky se datují do 16. století a pocházejí z pera španělského kronikáře Bernardina de Sahagúna (Carod-Artal, 2015).

Po neracionálních politických zásazích v 70. a 80. letech dvacátého století se tyto látky v současnosti opět dostávají do popředí všeobecného zájmu, což přináší významné kulturní, vědecké i duchovní implikace (R. E. Doblin et al., 2019; Gattuso et al., 2023).

1.2 Mechanismus účinku

Přesný mechanismus účinku psychedelik na lidskou psychiku ještě není plně objasněný. Existují tři prominentní modely, které se snaží vysvětlit fungování těchto sloučenin na úrovni neurobiologie a všechny zdůrazňují zásadní roli několika subkortikálních struktur při zprostředkování psychedelické zkušenosti. Jedná se o REBUS (*Relaxed Beliefs Under Psychedelics*), CTSC (*Cortico-Striatal-Thalamo-Cortical*) a CCC (*Cortico-Claustro-Cortical*). Každý z modelů má své silné i slabé stránky a někteří autoři upozorňují, že nemusí být nutně navzájem protichůdné. Všechny se pravděpodobně určitým způsobem podílejí na zprostředkování psychedelických účinků, takže bude zapotřebí dalších výzkumů (Doss et al., 2022; Gattuso et al., 2023).

V předkládaném textu si v krátkosti přiblížíme model REBUS, protože disponuje nejpropracovanější teorií a může se opřít o nejrobustnější vědeckou evidenci (Villiger & Trachsel, 2023). Model vychází ze dvou základních přístupů – principu volné energie a hypotézy entropického mozku.

1.2.1 Princip volné energie

Princip volné energie poskytuje jednotný rámec pro vysvětlení, jak biologické systémy odolávají přirozené tendenci k chaosu, a tím k seberozpadu (Karl, 2012). U člověka souvisí s bayesovským přístupem k mozku, který v kognitivních vědách nabývá stále většího vlivu (Clark, 2013). Villiger & Trachsel (2023) uvádí, že prediktivní zpracování (*Predictive processing*) vycházející ze zmíněné teorie popisuje mozek jako aktivní pravděpodobnostní predikční stroj:

Namísto toho, aby mozek příchozí smyslové vstupy postupně sestavoval do úplného vjemu toho, co je venku, vytváří vjem pomocí svých nejlepších předpovědí toho, co tam pravděpodobně bude. Co vnímáme, pak není samotný smyslový vstup zdola nahoru, ale opakující se kaskády předpovědí shora dolů (vycházejících z generativního modelu světa v mozku), které se snaží předpovědět smyslový vstup. Tyto předpovědi jsou hierarchicky uspořádané – na nižších úrovních s vysokou časoprostorovou přesností a s rostoucí abstraktností na úrovních vyšších (s. 4).

Prediktivnímu zpracování na nejvyšší úrovni dominují zásadní lidská přesvědčení, která formují osobnost každého jedince. Najdeme zde například představu tzv. narativního já (Millière, 2017) nebo ega ve freudovském smyslu (Carhart-Harris & Friston, 2010). Tato hierarchicky nejvýše postavená přesvědčení mají obvykle důležitý omezující a kompresní vliv nejen na samotné vnímání, ale také na poznávání, emoce a další signály z vnitřních systémů nižší úrovně, jako je limbický systém (Villiger & Trachsel, 2023).

1.2.2 Entropický mozek a DMN

Hypotéza entropického mozku podle Vejmolý (2022) přináší „jednotný pohled na fungování mozku jako celku, jako složitého systému schopného se organizovat do koherentních, velkoprostorových sítí. Pojem entropie vyjadřuje veličinu, která měří míru neuspořádanosti systému“ (s. 41).

Při normálním bdělém vědomí zdravého dospělého člověka se entropický stav mozku nachází v bodě, kdy je poznávání uspořádané, ale ponechává si určitou flexibilitu. Z této centrální polohy se může vychýlit buď směrem k vyšší entropii, což přináší větší míru flexibility, ale zároveň neuspořádanosti. Takový stav vědomí se může podobat magickému myšlení malého dítěte nebo ranné psychóze (Vejmola, 2022; Villiger & Trachsel, 2023).

Pakliže entropie klesá, mozek se dostává do stavů vyšší uspořádanosti, ale také rigidity. Podle hypotézy entropického mozku jsou s takovými stavy spojeny duševní poruchy, jako je deprese, obsedantně kompulzivní porucha (OCD) či závislost (Vejmola, 2022; Villiger & Trachsel, 2023).

DMN (*Default mode network*) je jedna z několika intenzivně zkoumaných funkčních neuronových sítí, která byla potvrzena pomocí neurovizuálních metod. Projevuje se, když je jedinec v klidu a dominantně se zapojuje při uvědomování vlastního já, autobiografických vzpomínkách, plánování či fantaziích. Tedy ve chvílích, kdy je pozornost zaměřena do vlastního nitra a není potřeba řešit podněty přicházející z okolí (Gattuso et al., 2023; Vejmola, 2022).

Z hlediska prediktivního zpracování tak můžeme říci, že DMN vytváří predikci přesvědčení nás samých a s vysokou přesností nás vykresluje jako konzistentní a nezávislou entitu (Villiger & Trachsel, 2023).

1.2.3 Uvolněná přesvědčení a anarchický mozek

Podle Carhart-Harris & Friston (2019) psychedelika narušují funkci prediktivního zpracování způsobem, který oslabuje či uvolňuje hierarchicky vysoce postavená přesvědčení (jako je zmíněná představa „narativního já“ nebo „ega“) a obrací směr toku informací zdola nahoru.

Psychedelický proces ovlivňuje také neuronové sítě vysokých úrovní, což má dopad na funkční organizaci globálního systému mozku. Asociační síť DMN zodpovědná za vědomí „vlastního já“ pod vlivem psychedelik snižuje propojení uvnitř sítě, zatímco komunikaci se zbytkem mozku zvyšuje. Rozpouští se tedy základní osobnostní přesvědčení, což má za následek masivní dekompresi mysli – neboli naplnění významu „duši vyjevující“ (Carhart-Harris & Friston, 2019; Vejmola, 2022).

Princip anarchického mozku – důležitý doplněk hypotézy REBUS – již podle názvu odkazuje na rozpad funkční hierarchie systému vedoucí k anarchii čili bezvládní. Během působení psychedelik tedy dochází k zásadnímu uvolnění běžně potlačované signalizace „zdola nahoru“, která pochází z limbického systému a jiných vnitřních systémů nižší úrovně. Tento průlom do vědomí patrně vysvětluje

intenzivní a ohromující emoční prožitky během psychedelické zkušenosti (Carhart-Harris & Friston, 2019; Villiger & Trachsel, 2023).

V rámci působení psychedelik nejsou ovlivněna pouze přesvědčení na vysoké úrovni, ale také ty na střední úrovni, která souvisí s kognicí, vnímáním a emocemi. Uvolnění přesnosti predikce hierarchicky vysoce postavených přesvědčení má však nejdramatičtější psychologické důsledky (Carhart-Harris & Friston, 2019).

Carhart-Harris & Friston (2019) věří, že teorie REBUS pomůže osvětlit důležité fenomény psychedelické zkušenosti, kam řadíme: rozpuštění ega, mystické zkušenosti, zážitky podobné smrti, zvýšenou sugestibilitu, citlivost na kontext, emoční labilitu, psychologické vhledy, paranoidní a bludné myšlení, uchýlení se k magickému myšlení, změněné vnímání času, pocit nevyslovitelného, setkání s entitami, ale také potenciální dlouhodobou revizi priorit, perspektiv a přesvědčení. Relevantní souvislosti pro naši práci budou diskutovány později.

1.3 Kontext je vším

Z předchozí kapitoly vyplývá, že anarchický mozek je díky své zvýšené entropii, flexibilitě a otevřenosti výrazně sugestibilnější a citlivější na kontext (Carhart-Harris et al., 2015, 2018). Proto se také psychedelika často označují jako „nespecifický zesilovač“ toho, co již existuje (Grof, 2022; Villiger & Trachsel, 2023).

1.3.1 Set a setting

Set a *setting* patří mezi nejzásadnější pojmy v moderním přístupu k psychedelické zkušenosti. Koncept vychází z předpokladu, že účinky psychedelik na lidský organismus jsou nespecifické. Jsou tak zásadně formovány extrafarmakologickými, tedy kontextovými faktory. Do *setu* neboli vnitřního nastavení, řadíme psychologické vlivy včetně osobnosti, nálady, očekávání, motivace, záměru či životních prožitků, které si jedinec do psychedelické zkušenosti přináší. *Setting* pak zahrnuje fyzické, sociální a kulturní prostředí, ve kterém se psychedelický zážitek odehrává (Carhart-Harris et al., 2018; Cink, 2022a; Hartogsohn, 2022). Někteří autoři rozšiřují koncept setu a settingu o tzv. *matrix*, tedy prostředí, ze kterého jedinec pochází a kam se po psychedelické zkušenosti

vrací. Matrix tedy zahrnuje rodinu, přátele, pracovní prostředí, ale i společenské hodnoty, postoje a přesvědčení (Eisner, 1997; Plesa & Petranker, 2023).

V západní společnosti se významem setu a settingu již v 60. letech výzkumně zabývala skupina kolem *enfant terrible* psychedelického výzkumu – harvardského psychologa Timothy Learyho (Leary et al., 1963). Akcentování těchto proměnných však nalezneme i mezi původními obyvateli jižní Ameriky při tradičních obřadech s ayahuascou. I zde je kladen velký důraz na enviromentální a psychologické faktory. Jedná se například o přípravnou fázi v podobě diet, jasně vymezenou strukturu rituálu, očekávaný záměr, patřičná důležitost šamanské role, léčivé písně zvané *icaros* nebo vyhrazené prostory zvané *maloca*, které jsou určené pouze k užívání medicíny (Carhart-Harris et al., 2018; Cink, 2022a).

Cink (2022a) k této problematice uvádí, že „studium setu a settingu je nejen základem celé psychonautiky, ale rovněž cenný prostředek harm reduction. Náročné zkušenosti s psychedelickými substancemi jsou často způsobeny právě nevhodným setem a settingem“ (s. 235). Hartogsohn (2017) dodává, že naučit se vytvářet bezpečný set a setting i mimo klinické studie, ve světě plném psychoaktivních látek, je naléhavě potřebná dovednost – jak pro jednotlivce, tak pro společnost jako celek.

1.3.2 Kontext užívání

Jak již bylo naznačeno, klasická psychedelika v historii byla (a v současnosti jsou) užívána v rozmanitých kontextech. Antropologická data naznačují, že některé rysy zážitků vyvolaných těmito látkami jsou v různých kulturách podobné (např. vizuály geometrických tvarů), zatímco jiné se značně mezikulturně liší (např. subjektivní pocitový tón, význam nebo obsah zkušenosti) (Dupuis & Veissière, 2022; Gukasyan & Nayak, 2022).

Mezi nejčastější kontexty užití můžeme zahrnout tradiční rituály s medicínou, neošamanské ceremonie, undergroundové a legální terapie (individuální i skupinové), klinické studie, užívání psychedelik v rámci seberozvoje či psychonautiky, rekreační užívání na společenských akcích a v neposlední řadě užívání v náboženském kontextu, kam řadíme i několik psychedelický církví (Hartogsohn, 2022; Kočárová et al., 2022).

Specifické aspekty setu a settingu v rámci jednotlivých kontextů výrazně ovlivňují prožitek a následný dopad po akutní fázi působení látky. Zdá se, že kvalitní příprava, bezpečné prostředí, alespoň částečně ritualizovaná podoba užívání a následná integrace vede k maximalizaci psychedelického potenciálu (Gukasyan & Nayak, 2022). Na těchto základech staví moderní klinické studie, tradiční společnosti i (některé) neošamanské sese (Kočárová et al., 2022).

1.3.3 Modalita a diskurs

Pro nezúčastněného pozorovatele by bylo snadné přehlédnout, že „psychedelika“ nejsou jeden obor. Existuje však několik diskurzů či prizmat, kterými můžeme na psychedelika pohlížet. Jednotlivé pohledy následně ovlivňují společenský postoj k těmto substancím, potažmo samotné psychedelické zážitky.

Hartogsohn (2022) nabízí sedm historických modalit, ze kterých uživatelé psychedelik (vědomě či nevědomě) čerpají a podle kterých nakonec rámují své psychedelické zkušenosti: (1) *psychotomimetická modalita* – uvedla psychiatrickou hypotézu, že psychedelika napodobují psychózu; (2) *vojenská modalita* – experimenty s LSD a dalšími halucinogeny během studené války vytvořily mikroklima strachu, agónie a duševního poškození; (3) *psychoterapeutická modalita* – ovlivněna psychoanalýzou, archetypy a vzestupem humanistické psychologie s důrazem na vrcholné zážitky vedla k řadě slibných výsledků v léčbě duševních stavů od neurózy po závislost; (4) *spirituální modalita* – zpočátku se výrazně překrývala s psychoterapeutickou modalitou, což není překvapivé, protože i současný výzkum psychedelik nachází korelaci mezi výskytem mystických zážitků a psychoterapeutickým přínosem; (5) *umělecko-tvůrčí modalita* – přistupuje k psychedelikům jako ke katalyzátorům umělecké vynalézavosti, což mělo za následek nový typ scény, hudby a designu; (6) *technologicky inovativní modalita* – pochází z prostředí technologických inovací a podnikání v Silicon Valley, kde se také zrodila konceptualizace psychedelik jako nootropik v současné subkultuře psychedelického mikrodávkování; (7) *politická modalita* – na začátku 50. let měla být psychedelika používána jako nástroj k posílení mezinárodního porozumění a zvýšení politického povědomí – na konci 70. let se pak ve Spojených státech staly látkami podněcující militantní radikalizaci.

Holm et al. (2023) na základě kvalitativní studie psychedelické komunity rozlišuje několik diskurzů, které jsou specifické užívanými látkami, dávkováním, motivací, setem i settingem: (1) *rekreační* – neřídí se žádnými definovanými cíli; (2) *terapeutický* – psychedelika jsou nástroje řešení nevědomého materiálu a psychologických problémů; (3) *spirituální* – psychedelika usnadňují spojení s božskou či spirituální dimenzí; (4) *vědecký* – zaměřuje se na neurobiologické účinky odkazuje na vědecké důkazy; a (5) *výkonový* – psychedelika jsou nástroje ke zlepšení kreativity, efektivity práce a sociální výkonnosti.

1.4 Mystická zkušenost

Jednou z nejunikátnějších a nejvíce zajímavých vlastností psychedelických substancí je bezesporu jejich schopnost vyvolat tzv. mystické zážitky (Gandy, 2022). Vzhledem k zaměření předkládané práce, která částečně zkoumá i konstrukt spojený se spirituálním prožíváním, budeme tématu věnovat dostatečný prostor.

K dosažení mystické zkušenosti přispívá vhodný set a setting, kterého se běžně dosahuje při rituálním užití (Frecka et al., 2016a) nebo v klinických studiích (E. James et al., 2020; Johnson et al., 2019). Mystické zážitky však nejsou výjimkou ani i u rekreačních uživatelů (Lyvers & Meester, 2012).

Ke zkušenostem mystického typu může dojít i bez vlivu psychoaktivních látek, prostřednictvím příležitostí, jako jsou zážitky blízké smrti, náboženské rituály, smyslová deprivace, meditace, modlitba, dýchání nebo také spontánně (Barrett & Griffiths, 2018; Grof, 2020). Z psychologického hlediska je důležitá zejména skutečnost, že tyto zážitky bývají spojené s náhlými, hlubokými, smyslupnými a dlouhotrvajícími změnami v chování, vnímání a prožívání (Barrett & Griffiths, 2018; Miller, 2004; Yaden, Le Nguyen, et al., 2017).

Na úvod potřeba připomenout, že ne každá psychedelická zkušenost je mystická. Můžeme se setkat se zážitky spíše vizionářskými, šamanskými nebo vrcholnými (Timmermann et al., 2021; M. J. Winkelman, 2017), ale i velmi náročnými, ve kterých se objevují výsostně nepříjemné symptomy z afektivní (panika, depresivní nálada), kognitivní (zmatenost, pocity ztráty duševního zdraví) či somatické (nevolnost, bušení srdce) oblasti (Barrett et al., 2016).

1.4.1 Otázka plodů a kořenů

Zprávy o mystických prožitcích se v literatuře objevují od nepaměti a výpovědi světových mystiků, jako byli sv. Terezie z Avily, sv. Jan od Kříže, Mistr Eckhart nebo Džaláluddín Rúmí, nám nabízí neobyčejný vhled do transcendentního světa (Underhill, 2004). Taková svědectví jsou dokumentována jak u nábožensky založených jedinců, tak u lidí, kteří neměli záměr dosáhnout mystickou zkušenost. Ačkoliv jsou spontánní či „přirozeně se vyskytující“ zážitky fenomenologicky velmi zajímavé, jejich nepředvídatelná povaha téměř znemožňuje kontrolované empirické studium (Barrett & Griffiths, 2018; Gandy, 2022; Yaden, Haidt, et al., 2017).

Tento nedostatek obchází věda od 60. let právě experimenty s psychedeliky, které, jak se zdá, v bezpečném prostředí vyvolávají mystické zkušenosti celkem spolehlivě. Ostatně jsou pro tyto účely „přírodními národy“ využívány už tisíce let. V rámci náboženského kontextu se psychedelika označují jako tzv. *entheogeny* – v překladu „to co ukazuje boha uvnitř“ (Hofmann & Schultes, 2000).

Duchovně orientovaný psychoterapeut Thomas Moore dodává:

„Pro většinu lidí, kteří mají, byl jen průměrnou zkušenost s entheogeny, jsou pojmy jako posvátnost, věčnost, milost, agapé, transcendence, transfigurace, temná noc duše, znovuzrození, nebe a peklo nejen teologické koncepty, ale především vlastní prožitky.“ (Richards, 2021, s. 218)

Mezi akademiky však již dlouhá desetiletí probíhá debata o „skutečnosti“ a „prospěšnosti“ farmakologicky vyvolaných mystických zážitků (Smith, 1964; Walsh, 2003; Yaden, Le Nguyen, et al., 2017). Autoři uplatňující pragmatický přístup argumentují tím, že pokud není bezprostřední spouštěč mystického stavu součástí fenomenologického popisu, je jeho původ vedlejší. Předkládají tezi, že hodnota daného prožitku by se měla odvíjet od jeho „plodů“, nikoliv od jeho „kořenů“ (Barrett & Griffiths, 2018; W. James, 1930; Stace, 1960).

Směrem k pragmatickému přístupu odkazuje i nedávná studie srovnávající oba typy mystických zkušeností (psychofarmakologické a nepsychofarmakologické) která zjistila, že účastníci hodnotili psychedeliky vyvolané duchovní prožitky jako (a) výrazně mystičtější, (b) s větším pozitivním či existenciálním dopadem ve smyslu snížení strachu ze smrti a zvýšení pocitu smysluplnosti a (c) výraznějším dopadem na prožívanou spiritualitu (Yaden, Le Nguyen, et al., 2017).

1.4.2 Esence

Moderní výzkumné pojetí mystické zkušenosti vychází primárně z rozsáhlého pojednání *Mystika a filozofie* (1960) pedagoga a filozofa Waltera Staceho, který vydestiloval popisy mystických zážitků z rozmanitých historických zdrojů. Dospěl k myšlence „společného jádra“ mystických zkušeností napříč kulturami, která poukazuje na velmi podobnou fenomenologii zážitků a nezávislost na jejich interpretaci (Barrett & Griffiths, 2018). Tato představa je v souladu s „věcnou filozofií“ Aldouse Huxleye (Huxley, 2001), která je ovšem v religionistických kruzích stále diskutována a mnohými kritizována (Mosurinjohn et al., 2023).

Základním rysem mystické zkušenosti je podle Staceho *pocit jednoty a propojenosti se vším, co existuje*. Jednotu kategorizuje na introvertní (jednota bez obsahu) a extrovertní (jednota v rozmanitosti). Dále Stace (1960) popsal šest doplňkových dimenzí mystické zkušenosti: (1) *posvátnost* – pocit, že to s čím se setkáváme, je svaté nebo posvátné; (2) *noetická kvalita* – intuitivní přesvědčení, že poznání odhalené během zkušenosti má konečný význam a je skutečnější než běžná každodenní realita; (3) *hluboce pocíťovaná pozitivní nálada* – radost, extáze, požehnání, mír, něha, jemnost, klid, bázeň; (4) *nevyslovitelnost* – zážitek je těžké až nemožné vyjádřit slovy; (5) *paradoxnost* – k vysvětlení zkušenosti se zdá, že musíme popsat koexistenci vzájemně se vylučujících stavů nebo konceptů; (6) *transcendence času a prostoru* – mystické zážitky mohou přesahovat tradiční představy o čase a prostoru (Barrett & Griffiths, 2018; Gandy, 2022).

1.4.3 Psychometrie

Na základech výše uvedené teorie vyrostl nejpoužívanější psychometrický nástroj v oboru psychologie náboženství – *Mysticism Scale* (M-Scale). Hoodova 32-položková škála mystiky zahrnuje tři faktory: (1) *extrovertní mystika*, (2) *introvertní mystika* a (3) *interpretace*, které oslovují všechny výše uvedené Staceho dimenze, kromě paradoxnosti (Barrett & Griffiths, 2018; Hood, 1975).

Za bezmála padesát let existence škála prokázala svou validitu i reliabilitu a otestovala respondenty napříč náboženskými tradicemi, jako jsou iránské muslimové, američtí křesťané, čínští křesťané, čínští buddhisté, tibetští buddhisté, ale i příslušníci brazilské psychedelické církve.

V souladu s myšlenkou „společného jádra“ se ukázalo, že nástroj validně měří mystické zážitky v každém vzorku. A to nezávisle na náboženském a kulturním kontextu (Barrett & Griffiths, 2018; Savoldi et al., 2023; Streib et al., 2021).

Další validizovaný psychometrický dotazník, který je založený na Staceho mystických dimenzích nese název *Mystical Experience Questionnaire* (MEQ). Dotazník se od Hoodovi škály mystiky liší v několika specifických položkách, a navíc v časovém rámci, pro který je navržen. Zatímco Hoodova škála mystiky je používána v širokém kontextu mystické zkušenosti a hodnotí jevy vyskytující se v průběhu celého života – MEQ-30 se zaměřuje pouze na jednu zkušenost a vždy byl použit pouze ve studiích s podáváním psychedelických substancí (Barrett & Griffiths, 2018; Garcia-Romeu et al., 2014; Griffiths et al., 2006; Johnson et al., 2019).

MEQ byl v minulosti několikrát upraven (Barrett et al., 2015), ovšem jeho kořeny sahají až k průkopnickému (leč metodologicky nepříliš vyvedenému) Velkopátečnímu experimentu Waltera Pahnkeho z roku 1962 (R. Doblin, 1991). V této studii – známé také jako *March Chapel Experiment* nebo „zážrak v Marschově kapli“ – byl během bohoslužby podán deseti studentům teologie psilocybin a deseti studentům placebo v podobě kyseliny nikotinové. Hlavním záměrem bylo studovat výskyt a charakter mystických zážitků vyvolaných psilocybinem (Barrett & Griffiths, 2018). Účastníci zařazení do aktivní skupiny, ve 30–40 % případů dosáhli plné mystické zkušenosti, zatímco z kontrolní skupiny této úrovně nedosáhl nikdo.

Rick Doblin provedl po 25 letech retrospektivní hodnocení experimentu a účastníci, kterým byl podán psilocybin, reportovali i po uplynutí čtvrtstoletí přetrvávající pozitivní změny v postojích a chování, které připisovali své zkušenosti s psilocybinem (Barrett & Griffiths, 2018; R. Doblin, 1991).

Zkraje 21. století pak následovali tři modifikované, dvojité zaslepené replikace Pahnkeho experimentu (Barrett & Griffiths, 2018; Griffiths et al., 2006, 2011). Tyto studie byly metodologicky lépe zvládnuté a účastníci dosahovali plné mystické zkušenosti v ještě vyšším podílu – průměrně v 57 % případů. Zároveň více než 65 % účastníků zařadilo sezení s vysokou dávkou psilocybinu mezi pět nejsmysluplnějších a pět duchovně nejvýznamnějších zážitků v životě (z toho dvě třetiny z nich jako ten vůbec nejsmysluplnější, resp. duchovně nejvýznamnější) (Barrett & Griffiths, 2018).

Podle Hovmand et al. (2024) je v současnosti nejpoužívanějším dotazníkem změněných stavů vědomí nástroj zvaný *Altered States of Consciousness* (ASC), který se v plné verzi rozpadá do jedenácti a ve zkrácené do pěti dimenzí (5D-ASC) (Dittrich, 1998; Studerus et al., 2010). Faktor, který je nejtěsněji spojen s mystickou zkušeností se nazývá *oceánská bezbřehost* (OBN; Oceanic Boundlessness). Tento termín má svůj původ v rozhovoru mezi Sigmundem Freudem a francouzským intelektuálem a „mystikem“ Romainem Rollandem. Odkazuje na „oceánský pocit“ bezbřehosti, neboli sjednocení s vnějším světem jako celkem (Roseman et al., 2018).

Někteří výzkumníci spatřují výhodu tohoto nástroje v jeho schopnosti měřit širší paletu subjektivních jevů než jen zážitek mystického typu. Jedná se například o percepční změny nebo úzkostné stavy při rozpadu ega (Roseman et al., 2018). Barrett & Griffiths (2018) však upozorňuje, že OBN nedostatečně pokrývá celý koncept Staceho mystické zkušenosti, protože jednoznačně neposuzuje konstrukty nevyslovitelnosti nebo transcendence času a prostoru, které jsou ve fenomenologii psychedelické zkušenosti běžné.

Na závěr je v této souvislosti vhodné zmínit používanou 8položkovou škálu *Ego-Dissolution Inventory* (EDI), která měří tzv. „rozpuštění ega“. Tento faktor hraje podle výzkumníků klíčovou roli v psychedelické a potažmo i každé mystické zkušenosti (Dworatzky et al., 2022; Nour et al., 2016; Savoldi et al., 2023).

1.4.4 Terapeutický význam

I když jsou mystické zážitky abnormálně zajímavým fenoménem pro výzkum sami o sobě, jsou také vedle emocionálního průlomu (Roseman et al., 2019), psychologické flexibility (Davis, Barrett, et al., 2020) a psychologického vhledu (Levin et al., 2024) významným prediktorem úspěchu léčby v psychedelické terapii (Barrett & Griffiths, 2018; Gandy, 2022; Kangaslampi, 2023; Ko et al., 2022; McCulloch et al., 2022; Roseman et al., 2018).

V posledních 15 letech bylo zjištěno, že MEQ i M-Scale predikují dlouhodobé pozitivní terapeutické výsledky v psychedelických studiích zaměřených na potíže související s existenciální úzkostí (Griffiths et al., 2016; Ross et al., 2016), závislostí (Bogenschutz et al., 2015; Garcia-Romeu et al., 2014; Johnson et al., 2017) nebo depresí a úzkostí (Davis et al., 2019; Davis, Barrett, et al., 2020; Roseman et al., 2018; Sarris et al., 2021; van Oorsouw et al., 2022).

Mystické zkušenosti, ke kterým dochází u zdravé populace uživatelů psychedelik, jsou také spojeny s trvalými přínosy, jako je zvýšená psychická pohoda a spokojenost, pocit smyslu života, pozitivní změny v postojích, náladách a chování, zvýšená kreativita, změny ve vztahu se sebou samým a přírodou, ale i posun v osobnostních rysech včetně zvýšené otevřenosti (Gandy, 2022; Gandy et al., 2022; McCulloch et al., 2022).

1.4.5 Přátelství vědy a mystiky?

Už jsme zmínili, že se v minulém století často překrýval terapeutický a spirituální psychedelický diskurz (Hartogsohn, 2022). Někteří současní badatelé z druhé vlny psychedelického výzkumu jsou však k duchovním tématům poněkud obezřetnější a zdráhavější.

Jedna z vůdčích postav výzkumu, Robin Carhart-Harris, označuje mystickou zkušenost za „klasičky problémovou oblast mainstreamové psychologie – ne-li vědy obecně“ (Roseman et al., 2018, s. 2). Problematicky vidí hlavně samotný pojem „mystický“, protože naznačuje asociace s nadpřirozenem, což může být v rozporu s vědeckou metodou a pokrokem. (Carhart-Harris & Goodwin, 2017; Roseman et al., 2018). Mosurinjohn (2023) dále upozorňuje, že psychedelická věda v oblasti „mystické zkušenosti“ pracuje s mnoha kulturními předsudky a nedostatečně téma komunikuje s religionistikou a příbuznými obory.

Na stejné straně barikády stojí i Sanders & Zijlmans (2021), kteří ve svém článku *Moving Past Mysticism in Psychedelic Science* odmítají historický koncept mystiky v psychedelické výzkumu jako neempirický a volají po nových neurovědeckých konstruktech a sekulárnějších nástrojích. Validitu tří výše zmíněných psychometrických nástrojů (ACS, MEQ, M-Scale) však nezpochybňují, ovšem oceňují primárně prediktivní.

Přirozeně se našlo i několik nesouhlasných reakcí (Breeksema & van Elk, 2021; Jylkkä, 2021), kteří odmítají Sandersův a Zijlmansův přístup jako příliš redukcionistický a biologicky orientovaný. Vědci upozorňují na fakt, že mystická zkušenost je platným vyjádřením pacientova pohledu na svět a může pro něj být subjektivně smysluplná a skutečná. Otázka, zda jsou mystické zážitky pravdivé, je podle nich spíše filozofická.

V podobném duchu se někteří (Breeksema & van Elk, 2021; Yaden & Griffiths, 2021) brání také přílišné „medikalizaci“ psychedelických látek a vyhrazují se proti rostoucímu počtu výzkumníků, kteří považují subjektivní zkušenost v procesu terapie za zbytnou, protože terapeutický efekt zajistí především zvýšená neuroplasticita (Olson, 2021).

K problematice zaujímáme neutrální postoj a budeme pozorně sledovat budoucí vývoj na vědeckém poli. Věříme však, že fenomény popsané v nedávné kvalitativní studii odhalující témata „univerzálního propojení, zážitku krásy a rodinné lásky“ (McCulloch et al., 2022, s. 14) mají svou růstovou i terapeutickou hodnotu. Ať už je budeme měřit jakýmkoliv nástrojem a nazývat jako mystické, vrcholné či akutní.

2 Spirituální bypass

Více než stoletá historie psychologie náboženství a spirituality nabízí pestré názory vychýlené do obou extrémů. Na jedné straně například díla Freuda a Skinnera, kteří považovali náboženství za pouhou iluzi vědomí, ale i Jamese a Junga, kteří náboženské zkušenosti připisují zásadnímu postavení v lidském životě.

Moderní výzkumy se v této psychologické rozepři přiklánějí spíše na stranu Jamese a Junga. Za posledních čtyřicet let máme k dispozici evidenci stovek studií, které spiritualitě přisuzují nesporný vliv na lidský wellbeing (Koenig, 2012). V této části textu ovšem upozorníme i na odvrácenou stranu spirituality, která je z části také zdokumentovaná, ale mezi autory se těší mnohem menší pozornosti (Masters, 2019; Pargament et al., 1988, 2000; Picciotto et al., 2018).

Mezi diskutované nástrahy spirituality patří i koncept spirituálního bypassu. Nemáme ambice zkoumat autenticitu spirituálních prožitků, jako historičtí psychologové, ale poukážeme na rozšířený klinický problém, který zneužívá spiritualitu k otupení nebo vyhnutí se psychické bolesti, což může v důsledku bránit celostnímu růstu jedince (C. S. Cashwell et al., 2007, 2010; Fox et al., 2017).

Pole spirituality je značně nepřehledné a vědecky nejasně vytyčené. Existují zde desítky definic a přístupů (Streib & Hood, 2016; Zinnbauer et al., 1999). My budeme v této práci vycházet ze širšího pojetí spirituality, které odráží výsledky sémantické studie mezi 1 779 americkými a německými respondenty (Eisenmann et al., 2016). Ta zahrnuje několik kategorií subjektivně vnímané spirituality, jako je hledání vyššího smyslu či vyššího já, vztah k existenciální pravdě, propojenost a harmonie s vesmírem či přírodou, víra ve Vyšší sílu nebo různé formy duchovní praxe. Jako zastřešující faktor uvádí Eisenmann et al. (2016) dvě škály transcendence: mystickou vs. humanistickou a teistickou vs. neteistickou. Výstižnou definici spirituální transcendence pak nabízí Piedmont (1999):

Spirituální transcendence je schopnost jednotlivce vystoupit z bezprostředního časového a místního vnímání a nahlížet na život z širší, objektivnější perspektivy. V této transcendentní perspektivě člověk

vidí základní jednotu, která je podkladem rozmanitých snah přírody a nachází pouto s ostatními, které nelze přerušit ani smrtí. (s. 988).

2.1 Geneze

Koncept spirituálního bypassu¹ je známý už bezmála čtyřicet let. V roce 1984 ho světu představil buddhisticky orientovaný klinický psycholog a psychoterapeut John Welwood, který si v rámci svého výzkumu patologie duchovních skupin (Welwood, 1983) všiml, že někteří (třebaže velmi vyspělí) duchovní praktikující využívají spirituální praxi k povznesení se nad obtíže nevyřešených osobních problémů a emocí. Spirituálním bypassem tak vymezil snahu vyhnout se základním lidským potřebám, emocím a vývojovým úkolům nebo je předčasně transcendovat, upnutím se na spirituální aktivity či koncepty (Welwood, 1984).

Opravdovou popularitu ovšem konstrukt získává až v posledních dvou dekádách. Na akademické půdě je to hlavně zásluhou vědců ze skupiny kolem Cashwella, Foxe a Picciottové, kteří za posledních dvacet let uskutečnili několik výzkumů a jejich snažení vyvrcholilo diagnostickou škálou spirituálního bypassu *Spiritual Bypass Scale-13* (C. S. Cashwell et al., 2004, 2007, 2009, 2010; Clarke et al., 2013; Fox et al., 2017, 2020; Fox & Picciotto, 2019; Picciotto et al., 2018). Mezi širokou veřejnost se pojem dostal díky knihám *K psychologii probouzení* (2000) od autora konceptu Johna Welwooda a *Duchovní unikání* (2019) Roberta Masterse z roku 2010, kde je spirituální bypass přístupnou formou popsán z pohledu celostně zaměřeného psychoterapeuta.

Ve spirituální subkultuře je pojem skloňován ve spojitosti s oživeným zájmem o tzv. nenáboženskou či alternativní spiritualitu (Kapusta & Kostičová, 2021; Němečková, 2016; Pargament, 1999), jógové a meditační retreaty, psychedelický turismus (Kavenská & Simonová, 2015; Vidriales & Ovies, 2018; M. Winkelman, 2005) a eklektické vybírání z duchovních tradic, které je některými pejorativně označováno jako spirituální supermarket (Aixalà, 2022; Aupers & Houtman, 2006; Masters, 2019). Podle mnohých výzkumníků se však fenomén

¹ V české literatuře se můžeme alternativně setkat s označením „duchovní obcházení“ či „duchovní unikání“. My v práci dáváme přednost překladu „spirituální bypass“, protože a) označení „duchovní“ nese v naší společnosti příliš křesťanskou konotaci; b) pojem „bypass“ v češtině zdomácněl díky chirurgickým zákrokům v oblasti srdce; c) v psychedelické subkultuře je toto označení nejvíce rozšířené, což zajistí konzistenci celé práce (Cink, 2022b). Při samostatném použití v textu jsou ovšem pojmy „duchovní“ a „spirituální“ volně zaměňovány a používáme jako synonyma.

spirituálního bypassu týká jak příznivců nenáboženské spirituality, tak i stoupců tradičních náboženství (C. S. Cashwell et al., 2007; Picciotto & Fox, 2018).

2.2 Esence

Lidské snažení osvobodit se od pozemských struktur, které nás zdánlivě poutají v podobě podmíněnosti, tělesné formy, hmoty či osobnosti – je ústředním motivem duchovního hledání, které je staré jako lidstvo samo (Welwood, 2000). Piedmont (1999) uvádí, že všechny náboženské tradice vyzývají jednotlivce, aby si uvědomil omezenost své osobní perspektivy, která je vázána na jasně vymezený časoprostor a přijal přesahovou vizi sjednoceného universa.

Hledání duchovních vrcholů ovšem může být (a zpravidla také bývá) velmi náročné na integraci do pozemského života. Psychoterapeut Jack Engler, jeden z průkopníků synergie mezi západní psychologií a budhistickou naukou, v osmdesátých letech pronesl slavnou větu: „Nejprve musíte být někým, teprve potom se můžete stát nikým.“ (Safran, 2003, s. 35). Poukazoval tím na nepříjemnosti, které může přinést pokročilá meditační praxe s intenzivními mystickými stavy pro nezrale organizovanou osobnost. Někteří duchovní hledající totiž mohou využívat spirituální techniky k tomu, aby se povznesli nad své emocionální a osobní problémy, tedy „všechny ty špinavé, nevyřešené záležitosti, které jen tíží“ (Welwood, 2000, s. 20).

Spirituální bypass je tedy definovaný jako obranný psychologický postoj pěstovaný sklonem upřednostňovat duchovní přesvědčení nebo prožitky nad psychologické potřeby a vytvářet tak způsob, jak se vyhnout náročným emocím nebo nedokončeným vývojovým úkolům (Picciotto et al., 2018; Welwood, 2000). Jedná se o strategii, která se pokouší neustále navigovat prožívání jedince pryč od zmatku stresující psychické práce směrem k harmonickému místu vnitřního klidu (C. S. Cashwell et al., 2009; Welwood, 1984). V důsledku toho je osobní rozvoj méně propracovaný než duchovní praxe. Vytváří se nová dysfunkční identita založená primárně na spiritualitě (Picciotto et al., 2018; Welwood, 2000).

Tento pokus o přesažení sebe sama potlačující vše nízké, temné či náročné, je ovšem v přímém rozporu se zdravou transcendencí, která by měla z podstaty věci spíše zahrnovat a spojovat (Piedmont, 1999; Wilber, 2000). Masters (2019) uvádí,

že transcendovat něco, znamená podstoupit od toho, přijmout to do vědomí a přidělit tomu jiné (ideálně užitečnější) místo. Pouhé vydělování a útěk v případě nezdravé transcendence pak vede dříve či později k odtržení od reality. Polarizace myšlení označující „lidské“ za méně důležité než „spirituální“, přispívá k zanedbávání mezilidských vztahů a jiných důležitých aspektů každodenního života (Cashwell et al., 2007; Sovatsky, 1998).

2.3 Kategorie a symptomy

Jedinci, kteří se potýkají se spirituálním bypassem, bývají spiritualitou přímo obklopeni. Čtou duchovní knihy, věnují se spirituální praxi, konzultují s duchovními učiteli nebo jsou součástí spirituálních komunit. Aniž by záměrně pečovali o své psychické potřeby, věří, že je duchovní proces přenesen přes jejich psychické utrpení (Picciotto et al., 2018). Trungpa (2013) pro takový přístup využívá metaforu „spirituálního starožitnictví“, ve kterém je nastřádáno obrovské množství duchovních znalostí a zkušeností, lidé se touto sbírkou chlubí a sami sebe utvrzují, že žijí zdravě a bezpečně. Opak je ovšem pravdou a z dlouhodobého hlediska dochází ke stagnaci spirituálního i psychologického vývoje.

2.3.1 Kategorie

Picciotto & Fox (2018) rozlišují několik kategorií spirituálního bypassu: (1) normální bypass – který souvisí s vývojovými modely a předpokládá, že spirituálním bypassem během duchovního vývoje prochází každý jedinec, proto se jedná o nejméně problematickou formu; (2) bypass řízený stavy – týká se lidí, kteří prochází duchovně velmi intenzivním obdobím, což může vést k tomu, že odsouvají valnou většinu věcí v životě na druhou kolej, tento stav může teoreticky trvat i několik let; (3) problematický bypass – používá duchovní přesvědčení k vytěsnění nebo obcházení vážných psychických problémů; a (4) narcistický bypass – kde dochází ke splnutí silných narcistických tendencí s duchovními představami, což vede k oddělení od základní pocitů a emocí. Autoři upozorňují, že u každého a u každé kategorie spirituálního bypassu se mohou mísit autentické duchovní prožitky s neadaptivními psychologickými strategiemi.

2.3.2 Symptomy

Na základě dostupné teorie a výzkumu předkládáme několik základních příznaků spirituálního bypassu (Cashwell et al., 2004; Masters, 2019; Picciotto et al., 2018; Picciotto & Fox, 2018; Sovatsky, 1998; Trungpa, 2013; Welwood, 2000):

(1) Nezdravé odosobnění; (2) umrtvování a potlačování emocí, které může vést až k disociaci vlastních emocí; (3) vyhýbání se kontaktu s „neduchovními“ lidmi; (4) přehnaná glorifikace mystických prožitků; (5) polarizace myšlení a štěpení; (6) přílišný důraz na všechno pozitivní; (7) slepý či vše tolerující soucit; (8) vyhýbání se povinností praktického, jako jsou finance či práci; (9) fobie z vlastního hněvu; (10) slabé nebo příliš propustné hranice; (11) nevyrovnaný vývoj v kognitivní (ta bývá výrazně rozvinutější) a emoční oblasti; (12) sebemrškačský postoj ke stinné stránce vlastní osobnosti; (13) shazování osobní roviny v porovnání s duchovním, (14) obsedantní recitace manter, přísloví nebo textů; (15) duchovní materialismus, který se vyznačuje fanatickým vyhledáváním vrcholných zážitků; (16) magické myšlení; (17) iluze o vlastním duchovním probuzení a (18) spirituální narcismus neboli syndrom přesvědčení – "já jsem osvícený a ty ne".

U hledajících na poli nenáboženské spirituality, může podle Lahooda (2010) ke spirituálnímu bypassu přispět i individualistické, soutěžní a konzumní pojetí spirituality, která je tak odtržená od přírody, společnosti a předků. Tento přístup může vyústit v extrémní egocentrismus ve spiritualizované podobě.

Spirituální bypass se však nevyhýbá ani vyznavačům institucionalizovaného náboženství. Jako důkaz může posloužit kvalitativní studie zkoumající zkušenosti se spirituálním bypassem od Picciotto et al. (2018), kde dominují příběhy katolických křesťanů.

2.4 Konsekvence

U výše uvedených příznaků hraje významnou roli jejich stupeň a intenzita. Některé z nich mohou být téměř nerozpoznatelné, jiné úsměvné, další pak mohou vést k negativním důsledkům s dlouhodobým dopadem na osobní život jedince (Masters, 2019).

Mezi takové negativní dopady spirituálního bypassu řadíme primárně: (1) problémy v mezilidských vztazích, které mohou vést až k sociální izolaci;

(2) nedostatek času na rodinu; (3) nereálné požadavky na partnery a hledání spirituálně spřízněné duše; (4) ztráta kontaktu se sebou samým; (4) extrémně vnější místo kontroly; (5) zbavování se osobní odpovědnosti; (6) odmítání odborné psychologické pomoci i při psychickém strádání; (7) nadměrná kontrola sebe i druhých; (8) stud; (9) úzkost; (10) deprese; (11) emoční zmatek; (12) ztráta sebelásky; (13) spoluzávislost; (14) slepá oddanost charismatickým učitelům; (15) přehlížení osobní odpovědnosti; (16) dehumanizace; (17) inflace ega neboli nadřazenost nad ostatními lidmi, která se výrazně projevuje zejména u narcistických osobností a může vést až k tzv. mesiášskému komplexu (C. S. Cashwell et al., 2007, 2009; Masters, 2019; Picciotto et al., 2018; Picciotto & Fox, 2018; Welwood, 2000).

Řada z těchto konsekvencí brání rozvoji zralé spirituality i osobnímu růstu. Spirituální bypass je nejproblémovější, když se stane všudypřítomnou a chronickou strategií pro obcházení psychologické práce. Většina autorů se ale shoduje, že při zpracovávání náročných a traumatických životních událostí může sehrát i ryze pozitivní roli. Duchovní dimenze v takových případech slouží jako prostor pro načerpání psychických sil a potřebný zdroj radosti a klidu v dobách neklidných (Aixalà, 2022; Clarke et al., 2013; Fox et al., 2017; Fox & Picciotto, 2019).

Výstižně to shrnuje účastník kvalitativní studie, která zkoumala fenomenologii spirituálního bypassu: "Bylo důležité, aby mi [spirituální bypass] pomohl vyrovnat se s bolestí. Alespoň krátkodobě mi moje náboženské praktiky poskytly úlevu, daly mi zapomenout na utrpení." (Picciotto et al., 2018, s. 347).

Jak již bylo naznačeno, je velmi pravděpodobné, že je spirituální bypass nevyhnutelným a někdy i nezbytným krokem, s nímž se na své cestě pravděpodobně setkají všichni duchovně hledající (C. S. Cashwell et al., 2010; Fox & Picciotto, 2019; Masters, 2019; Welwood, 2000).

2.5 Psychometrie

V literatuře je spirituální bypass definován převážně jako obranný mechanismus (C. S. Cashwell et al., 2009; Clarke et al., 2013; Masters, 2019; Welwood, 2000) nebo obranný psychologický postoj (Fox et al., 2017; Fox & Picciotto, 2019). Jako všechny ostatní nevědomé psychologické mechanismy plní i spirituální bypass adaptivní funkci a chrání jedince před záplavou psychických

obtíží, jako je nízké sebevědomí, úzkost, deprese, trauma či jiná emoční zranění. Postupem času ale mívají tendenci překračovat svou užitečnost a stávají se maladaptivními (Bailey & Pico, 2024; Picciotto et al., 2018; Welwood, 2000).

Pro lepší pochopení konstruktů spirituálního bypassu byl v roce 2017 vyvinut třinácti položkový diagnostický nástroj zvaný *Spiritual Bypass Scale-13* (Fox et al., 2017). Prokázal konvergentní, diskriminační, prediktivní a inkrementální validitu a faktorová analýza při jeho tvorbě nakonec odhalila dvě dimenze této škály. První byla nazvaná jako *Psychologické vyhýbání* a zahrnuje položky odhalující vyhýbání se obtížným a nepříjemným emocím nebo jejich potlačování. Druhá je nazvaná jako *Spiritualizace* a zahrnuje položky, které reflektují přehnané zdůrazňování duchovního vysvětlení pro náročné životní události. (Fox et al., 2017; Fox & Picciotto, 2019).

Dostupné výzkumy s využitím škály SBS-13 (Ahmad et al., 2023a; Fox et al., 2017; Fox & Picciotto, 2019) většinou potvrzují (s různou mírou účinku) předkládanou teorii obranného mechanismu. Ukazuje se, že spirituální bypass dvojnásobně způsobem (jak maladaptivním – tak adaptivním) zprostředkovává účinek mezi spiritualitou a psychickou zátěží, jako je stres, úzkost či deprese. Autoři škály tak předpokládají, „že spirituální bypass staví na vrozených spirituálních zdrojích, ale využívá je spíše k vyhýbání se než k přijetí.“ (Fox et al., 2017, s. 284).

Několik výzkumů také zkoumalo souvislost mezi spirituálním bypassem a náboženským copingem (Ahmad et al., 2023a; Fox et al., 2017; Motiño et al., 2021). Skloňována je hlavně podobnost se slavnou teorií od Pargament et al. (1988), popisující tři styly řešení problémů. Každý z nich reflektuje odlišný vztah mezi jednotlivcem a Bohem, patří sem sebeřídící, odkládající a spolupracující styl. Fox (2017) potvrdil pozitivní asociaci s odkládajícím stylem řešení problémů – tedy vzdání se osobní zodpovědnosti za hledání řešení a předání kompetencí Bohu.

2.6 Jediná cesta ven je skrz

Terapii spirituálního bypassu je v literatuře věnována omezená pozornost, ale většina autorů a výzkumníků se shoduje, že cílem takové práce je integrovat spirituální, kognitivní, tělesnou, emoční i vztahovou úroveň (Cashwell et al., 2007; Fox et al., 2017; Masters, 2019; Picciotto & Fox, 2018; Welwood, 2000).

Ukazuje se, že mechanismus fungování spirituálního bypassu je velice komplexní a může jedinci přinést jak deficity, tak i potencionální přínosy (Fox et al., 2017; Fox & Picciotto, 2019). Primárně plní ochrannou funkci před těžkou psychickou bolestí, proto nelze problém bypassu vyřešit bez toho, aby byly nejprve identifikovány zdroje, které klienta podpoří ke spolupráci v psychoterapii či poradenství (Clarke et al., 2013; Fox & Picciotto, 2019).

V rámci diagnostického nástroje SBS-13 byly definovány dvě dimenze spirituálního bypassu, u kterých autoři navrhuji rozdílné přístupy k intervenci (Fox et al., 2017). Pakliže převažuje psychologické vyhýbání, je důležité posoudit, zda není původcem spirituálního bypassu trauma. V takovém případě je následně potřeba zvolit péči informovanou o traumatu (Lewis et al., 2020). Tam, kde je primárním problémem spiritualizace, může být užitečné poskytnout klientovi psychoedukaci (Fox et al., 2017; Fox & Picciotto, 2019).

Clarke et al. (2013) uvádí, že kvůli povaze spirituálního bypassu, jakožto vyhýbavé copingové strategie, je zapotřebí empatický a na klienta orientovaný přístup. Důležité je posílit vnitřní motivaci k řešení potíží a komunikovat, že nejlepší uzdravení nepřichází z obcházení a vyhýbání se, ale z přijetí a akceptace práce, kterou je třeba udělat. Jako jeden z přístupů k usnadnění tohoto důležitého procesu autoři navrhuji například *Motivační rozhovory* (Miller & Rollnick, 2012). Picciotto & Fox (2019) zdůrazňují postupnou cestu, protože někteří klienti mohou být rezistentní oproti přímé konfrontaci.

Masters (2019) se přiklání k názoru, že takřka všichni, kdo se během své životní cesty o spiritualitu vážně zajímali, prošli určitou formou spirituálního bypassu. Celou situaci shrnuje pobídkou: „Duchovní unikání není něčím, co bychom měli hubit, ale něčím, z čeho bychom měli vyrůst“ (Masters, 2019, s. 14).

3 Vztah psychedelické zkušenosti a spirituálního bypassu

V této kapitole se primárně zaměříme na dvě složky spirituálního bypassu – *duchovní přesvědčení* a *duchovní prožitky* – které slouží jako nástroje k obcházení náročné psychologické práce a psychedelické látky jsou schopny obě doručit. Symbolicky teoretickou část uzavřeme kapitolou psychedelické integrace, která má podle mnohých potenciál přetavit spirituální bypass do prospěšné, růstové a transformativní zkušenosti.

3.1 Pátrání po „psychedelickém bypassu“

Fenomén spirituálního bypassu v psychedelické komunitě není empiricky příliš dobře prozkoumán. Kromě neoficiálních anekdot se v poslední době začaly objevovat alespoň nahodilé kazuistiky z terapeutické praxe (Aixalà, 2022; Lutkajtis & Evans, 2023). Kvantitativní výzkumy, které by zkoumaly vzájemné vztahy mezi spirituálním bypassem a psychedelickou zkušeností, pokud víme neexistují.

Pro ilustraci fenoménu spirituálního bypassu mezi uživateli psychedelik nabízíme krátkou kazuistiku účastnice 3denního legálního retreatu s psilocybinovými lanýži v Holandsku. Během tří měsíců, které následovaly po psychedelickém zážitku, účastnice nazvala jako „osmitýdenní období probuzení“, během kterého přišlo „mnoho vhlédů“ a také řada významných životních změn, jako je rozchod s partnerem, výpověď v práci a přesun na Bali. Na ostrově podle svých slov absolvovala kurz jógy a také proces spirituálního bypassu, který popisuje následovně (Lutkajtis & Evans, 2023):

Takže když jsem přijela na Bali, projevil se spirituální bypass. Myslela jsem si, že mluvím se stromy a se svou žábou [její duchovní zvíře, se kterým se setkala při psilocybinovém zážitku] a se všemi těmi věcmi, ale ve skutečnosti šlo spíš o řešení mých osobních problémů a všech těch vztahů v mém životě. Učitel jógy, který měl na Bali školu – a mimo jiné také pracoval s psychedeliky – mi jednou řekl: ‚Musíš se přestat soustředit na tohle a začít se soustředit na tamto.‘ Tak jsem se rozhodla, že se budu soustředit na tamto. A vedl mě somatickým prožíváním... a tímto způsobem jsem se dozvěděla, že spiritualita je vlastně o tom, abych byla spojená sama se sebou, jako opravdu spojená sama se sebou,

teprve potom můžu být spojená i s ostatními, přírodou a životním prostředím, které v současné době prostě ničíme jako šílení, protože jsme tak odpojení. Takže tohle je moje definice spirituality (s. 217).

Z této kazuistiky jsou patrné oba hlavní principy, které byly naznačeny v úvodu kapitoly. Po velmi silném psychedelickém (a také pravděpodobně spirituálním) zážitku, došlo u této ženy ke změně duchovního přesvědčení, ze kterého plynulo mnoho dalších životních konsekvencí.

Cílem této kapitoly není zkoumat podstatu duchovních prožitků či přesvědčení. Často se podle autorů jedná o autentické spirituální zkušenosti (Aixalà, 2022; Masters, 2019). Rádi bychom spíše upozornili na rizika a mechanismy, které plynou z nedostatečné integrace takových zkušeností. Přidržíme se prosím již dříve probíraného prizmatu, že psychedelika fungují jako „nespecifický zesilovač“ toho, co už je v našem nitru – ať už je to velká bolest či všeobjímající láska (Grof, 2022; Villiger & Trachsel, 2023).

3.2 Nabídka duchovních prožitků

Nabídka duchovních prožitků po užití psychedelik je nepřeborná a mezi adjektiva, která takové zkušenosti označují, řadíme mystické, náboženské, transformativní, hluboce smysluplné, vizionářské, šamanské či vrcholné. V psychedelickém stavu je možné prožít vlastní smrt, narození, bezčasovost, případně jednotu s vesmírem. Lidé referují o setkání s Bohem, dobrými i zlými duchy nebo s mimozemskými entitami (Davis, Clifton, et al., 2020; Griffiths et al., 2019; Timmermann et al., 2021).

Tyto zkušenosti také bývají prodchnuty pocitem autority a zvýšené pravdivosti, které jsou subjektivně pociťovány jako intuitivní a nezprostředkované. Často jsou pak hodnoceny jako jedny z osobně nejsmysluplnějších a duchovně nejvýznamnějších celoživotních zážitků s přetrvávajícími změnami v postojích k sobě, životní spokojenosti a životu obecně (Griffiths et al., 2019; Ko et al., 2022; Timmermann et al., 2022).

3.2.1 Připoutanost na zkušenostech

Síla psychedelický zážitků je neoddiskutovatelná. Problematické to začíná být ve chvíli, kdy se začne tvořit připoutanost na těchto zážitcích. Gandy (2022) uvádí,

že časté opakování duchovních nebo mystických zkušeností s nedostatkem následné integrace lze potenciálně vyústit v spirituální narcismus. Glorifikovány jsou pak obsahy akutních zkušeností, ale chybí důkazy o pozitivní nebo transformační změně. Tento proces může potenciálně vést ke spirituálnímu bypassu. Psychologm Tomáš Zuda (2016) doplňuje:

Častým jevem mezi uživateli psychedelik je falešná spiritualizace jejich rekreačního užívání. Často za pomoci náznaků rituálního chování a duchovního žargonu uživatelé interpretují požívání psychoaktivních látek jako duchovní praxi a zakrývají tak před ostatními i sami před sebou skutečnou hedonistickou motivaci nebo přímo závislost (s. 245).

Podle Aixali (2022) si lidé mohou vytvořit nezdravý nebo závislý vztah téměř k čemukoli, ať už to je sex, hry, jídlo, intimní vztahy či extrémní sporty. Psychedelické zážitky s jejich neobyčejnou povahou tak nejsou výjimkou. Caplan (2002) dodává, že mnoho lidí není na své mystické zážitky připraveno. Ty pak mohou jednoduše sloužit jako únik z každodenní reality. Je to závislost, která má stejné důvody jako jiné závislosti – lidé jsou zraněni a hledají z toho cestu ven.

3.3 Import duchovních přesvědčení

Druhou složkou, kterou spirituální bypass využívá v rámci obranného mechanismu je *duchovní přesvědčení* (Fox et al., 2020). V této části práce si tak rozebereme jejich spojitost s psychedelickou zkušeností.

Dříve jsme uvedli, že klasická psychedelika mají velmi silné účinky na vnímání, poznávání a sebeuvědomění. Probíraná teorie „anarchického mozku“ (Carhart-Harris & Friston, 2019) naznačuje, že psychedelika mohou uvolnit obvyklé vzorce prediktivního zpracování, které mozek používá k vytváření modelů sebe samého i světa, do kterého je zasazen (Gobbi et al., 2022).

Mnohé neoficiální důkazy i nedávné studie (Nayak et al., 2023; Nayak & Griffiths, 2022; Timmermann et al., 2021) podporují myšlenku, že intenzivní psychedelické zážitky mohou zprostředkovat revizi přesvědčení týkajících se základní struktury reality (Gładziejewski, 2023). Lidé, kteří se před psychedelickou zkušeností označovali jako nevěřící, často přecházejí k nějaké formě teismu (Griffiths et al., 2019) nebo mění svá metafyzická přesvědčení od materialismu a fyzikalismu – směrem k panpsychické či idealistické představě o povaze reality

(Timmermann et al., 2021). Nayak (2023) reportuje, že i po jedné zásadní psychedelické zkušenosti narůstá víra v reinkarnaci, komunikaci s mrtvými, existenci vědomí po smrti, telepatii a vědomí neživých přírodních objektů, jako jsou kameny.

Nejnovější prospektivní longituální studie mezi 657 participanty ovšem tyto závěry nepotvrzuje. Autoři tvrdí, že výskyt změn metafyzických přesvědčení patrně nebude tak častý v přirozeném prostředí a nabízí možná vysvětlení, za jakých podmínek k těmto změnám dochází: (1) jsou pravděpodobnější u určité podskupiny jedinců, (2) závisí na konkrétních kontextových faktorech nebo (3) vyžadují více psychedelických zkušeností v průběhu času (Nayak et al., In press).

V určitém slova smyslu tedy psychedelická zkušenost může fungovat jako jistý spouštěč iracionální víry – sama o sobě však nepředstavuje zdroj iracionality, protože relevantní integrace do života probíhá až ve střízlivém stavu (Gładziejewski, 2023). Situaci, kdy jedinec „přeorganizuje svůj postoj ke světu ve světle jednoho či několika hlubokých zážitků a této nové interpretaci potom přizpůsobuje své chápání každodenních problémů a vztahů“ (Zuda, 2016, s. 245), psycholog Tomáš Zuda vnímá jako specifický projev spirituálního bypassu mezi uživateli psychedelik.

3.3.1 Ontologický šok, magie a vize

Carhart-Harris & Friston (2019) uvádí, že v historii nalezneme zajímavé spojení mezi psychedeliky a nadpřirozenou vírou či pseudovědou. Jedna z hypotéz mluví o tzv. ontologickém šoku, který může přinést psychedelická zkušenost. Jedinec po takovém zážitku musí sáhnout po jakémkoli druhu vysvětlení, aby zaplnil vzniklou epistemickou mezeru, ač je toto vysvětlení sebevíc iracionální či fantastické.

S výše uvedeným souvisí fenomén tzv. magického myšlení. Jedná se o styl poznávání, při kterém jsou užívány nadpřirozené interpretace pro obtížně vysvětlitelné jevy. Typický je pocit, že jedinec ovládá své okolí, což snižuje nejistotu a přináší určitý druh narcistického uspokojení. Často ho využívají děti v předškolním věku, paranoici a lidé procházející spirituálním bypassem (Carhart-Harris et al., 2014; Masters, 2019).

Na magické myšlení může jednoduše nasedat přehnaná glorifikace psychedelických vizí (Zuda, 2016). Už klasici oboru mystiky a psychologie náboženství však upozorňovali na rozdíl mezi mystickou a vizionářskou zkušeností (W. James, 1930; Stace, 1960). Například Stace (1960) vnímal mystickou zkušenost jako transformativní *zkušenost sjednocení se vším, co existuje* a vize nebo hlasy odmítal, protože podle něj mystická zkušenost nemůže být prožívána smysly.

Podle Houstona & Mastersové (2004) ovšem mnoho lidí při experimentech s psychedeliky zaměňuje projevy zvýšené empatie a zesílené smyslové vjemy za prožitky náboženského osvětlení. Podobně problematiku vidí i psycholog a terapeut Marc Aixelà:

Prisuzování transcendence či posvátnosti vnitřním ohňostrojm psychedelie, se může stát překážkou skutečné transcendence. (...) prchlivý stav je zaměňován za stabilnější a rozvinutější vědomí. Soustředíme se na fenomenologický aspekt prožitku, jako jsou vize nebo extatické emoce, a myslíme si, že samy o sobě představují skutečnou duchovní zkušenost. V mnoha východních i západních tradicích jsou však tyto zážitky a jevy považovány pouze za vedlejší produkty širšího duchovního procesu (s. 149–150).

Vzhledem k ohromující povaze těchto neobyčejných stavů, které jsou podávány v rychlém sledu a jsou plné nejistoty a komplikovanosti, může jedinec sáhnout i po výstředních ontologických vysvětlení nebo špatně pochopených frázích (Aixelà, 2022; Carhart-Harris & Friston, 2019).

Houston a Mastersová (2004) tvrdí, že za nevhodné interpretace v psychedelické subkultuře částečně zodpovídají i autoři jako je Aldous Huxley či Alan Watts, kteří ve svých spisech vykládali psychedelické prožitky převážně v kontextu východního myšlení a jeho terminologie, což nemalá skupina lidí považuje za jediný právoplatný způsob, jak k takovým zkušenostem přistupovat.

Tento „mystický“ narativ je často podporován i v kulturním prostředí. Využívají ho například populární internetové „memy“ nebo společnosti nabízející psychedelické retreaty (Retreat Guru, 2024; Synthesis, 2024), které nabízejí „spirituální probuzení“. To jsou aspekty, které přirozeně mohou psychedelicky naivní uživatele výrazně ovlivnit v jejich zkušenosti a následném prožívání (Sanders & Zijlmans, 2021; Timmermann et al., 2022).

3.3.2 Sugestibilita a interpretace

Menší rigidita a poddajnost vědomí v předpovědích o světě je pravděpodobně jedním z mechanismů úspěšného terapeutického působení (Roseman et al., 2018). Zároveň se ovšem jedinec stává výrazně citlivější na kontextové faktory, jako jsou sociální podněty, očekávání a další významy, které přicházejí z okolního prostředí či vlastního nitra (Carhart-Harris et al., 2018; Gobbi et al., 2022).

Dupuis & Veissière (Dupuis & Veissière, 2022, s. 571) tvrdí, „že psychedelika mohou být konceptualizována jako ‚aktivní super-placeba‘ – tedy látky, které zlepšují rituální, symbolické a interpersonální terapeutické procesy tím, že zvyšují sugestibilitu a vliv extrafarmakologických, ‚nespecifických‘ faktorů“ (s. 571).

Podle Timmermann et al. (2022) mohou psychedelika fungovat jako příslovečný „dvousečný meč“, kdy získané psychologické vhledy mohou posloužit k důležitým terapeutickým přínosům a zvýšení duševní pohody, ale mohou také vést k významným změnám ve světonázorech a přesvědčeních, což s sebou nese určité biotické důsledky. Svá specifická rizika pak obsahuje klinický i rituální kontext.

Duch skupinových rituálů

Hlavním trendem v oblasti rituálního užívání klasických psychedelik jsou pravděpodobně ceremonie s ayahuascou. V Jižní Americe vyrostlo mnoho neošamanských center, které nabízí své služby návštěvníkům z celého světa, kteří jsou nejčastěji motivováni zvědavostí, touhou léčit psychické problémy, potřebou sebepoznání či zájmem o duchovní rozvoj. Už před několika lety tak vznikl pojem „ayahuascový turismus“ (Kavenská & Simonová, 2015).

Dupuis (2022) k tématu přispěl svou etnografickou studií prováděnou v letech 2008 až 2013 ve známém peruánském centru Takiwasi, které kombinuje neošamanské, psychoterapeutické, biomedicínské a lidově katolické prvky (Timmermann et al., 2022). Dle zmíněné studie, kulturní světonázor a sociální prostředí, ve kterém se psychedelické zkušenosti odehrávaly, formovaly vizuální a sluchový obsah zážitků jednotlivých účastníků. Lidé tedy v očekávání, že uvidí a uslyší duchy, se s nimi následně opravdu setkávali (Gobbi et al., 2022). Nabízíme dva typické projevy, které jsou v souladu s kosmologií terapeutického centra (Dupuis, 2022):

Během sezení ayahuascy jsem viděl demony osmkrát nebo devětkrát, začalo to kolem druhého nebo třetího měsíce léčby. Nejčastěji mě pozorovali, skrývali se a snažili se mě zastrašit (s. 628).

Všichni tito démoni ve mně „parazitovali“, ale viděl jsem ayahuascu, která je pronásledovala, jako spoustu malých jasných hadů v mém těle, kteří cirkulovali a všechno to čistili. (...) Později jsem viděl ayahuascu. Byla to jakási žena s hadím spodním tělem, která mi ukazovala, jak se démoni dostali dovnitř, co jsem udělal, a tedy co musím udělat, abych jim zabránil ve vstupu (s. 629).

Dupuis (2022) tvrdí, že tento vliv kulturního pozadí a sociální interakce, vedou k tzv. „socializaci halucinací“. Proces sociálního učení zde formuje vztah k psychedelickému zážitku, ale také jeho samotnou fenomenologii (Timmermann et al., 2022). Podle výpovědí jsou podobné smyslové zážitky hluboce smysluplné, a často vedou k přijetí upravené ontologie, jejíž součástí jsou duchové. Někteří je tak označují za důležitou součást terapeutického procesu (Gobbi et al., 2022).

Přijetí nové kosmologie s sebou však přináší riziko propadnutí starým vzorcům, které jsou pouze jinak maskované (Trichter, 2010): „někteří zde pouze zatlačují svou bolest do nevědomí, zatímco si oblékají novou zářivou slupku duchovní praxe“ (s. 138). V důsledku se může odstartovat proces spirituálního bypassu, kdy jsou psychické problémy interpretovány v duchovním nebo náboženském rámci – např. jsou způsobeny demony nebo zlými duchy (Frecska et al., 2016b; van Elk & Yaden, 2022).

Klinická metafyzika

Metafyzická (tj. týkající se povahy reality) témata, která se zvláště v bezpečném a kontrolovaném prostředí výzkumu objevují, přináší velkou výzvu pro interpretaci výzkumníkům i participantům (Timmermann et al., 2022). Zejména proto, že upravená přesvědčení a světonázory mají tendenci přetrvávat i po psychedelické zkušenosti a mají tak dlouhodobý vliv na prožívání jedince (Timmermann et al., 2021). Paleta dosahovaných zážitků je široká – jako příklady uvádíme výpovědi dvou účastníků studií s DMT a psilocybinem:

Cítil jsem přítomnost této cizí látky. Tato zelená, slizká cizí látka, která není organická... Vše je na bázi křemíku. Věc, která kdysi byla lepkavá, ale nyní je zkamenělá... Tato zkamenělá lepkavá věc... Je to, co je realita. Lesy, které vidíte na planetě Zemi... To je krásná simulace... Na těchto policích jsou lidé, ve velmi těsných prostorách. Tak jsem to cítil. Ten velmi, velmi stísněný prostor... Tak jsem nakonec cítil, ach, poznal jsem, co je v tom lese... Každé lidské tělo je jen na jedné polici a na další

polici je další člověk. A to je realita. Důvodem, proč netrpíme, je to, že stroje pro nás vytvářejí tuto krásnou realitu (Timmermann et al., 2022, s. 695–696).

Vnímal jsem vlídnost těchto „sil“ či bytostí, nebo jak je nazvat. Během zážitku jsem nijak nepochyboval, že jsou tyto síly reálné. Vše se dělo na pozadí „šamanské“ hudby, kterou pustili sitteři. Vše bylo nenásilné, svobodné, a přitom velmi intenzivní. (...) Celkově ve svém životě existenci „jiných světů“ připouštím, nicméně tento zážitek mě přesvědčil, že hmota není jediná realita a že existují bytosti (entity, nositelé vědomí), které nemají tělo, ale stejně působí na lidi a pomáhají jim (Tylš, 2017, s. 101)

Po takových zkušenostech se přirozeně vyjevují zásadní dotazy, co tyto prožitky vypovídají o realitě. Zde může být role výzkumníka, jako první důvěryhodné osoby předávající informace, mimořádně důležitá (Timmermann et al., 2022). Johnson (2021) uvádí, že je v tomto hypersugestibilním období zásadní nenabízet neempirické popisy psychedelických účinků, protože mohou být brány spíše jako vědecký fakt než pouhý názor či přesvědčení.

Ačkoliv někteří autoři navrhují zahrnutí rozhovorů o metafyzice už během psychedeliky asistované terapie (Gładziejewski, 2023; Sjöstedt-Hughes, 2023), většina výzkumníků takový postup nedoporučuje. Naopak považují za klíčové, aby byl účastníkům ponechán prostor pro jejich vlastní interpretaci psychedelické zkušenosti a nebyly do ní vkládány žádné náboženské či duchovní koncepty lékařů a terapeutů (Gandy, 2022; Johnson, 2021; Villiger & Trachsel, 2023). Podle Johnsona (2021) by „cílem klinického lékaře mělo být vytvoření otevřeného a podpůrného prostředí, kde si pacient může z [psychedelických] zkušeností vytvořit svůj vlastní význam, pokud nějaký takový má.“

Aixalà (2022) uvádí, že i terapeuti a facilitátoři mohou trpět riziky spojenými s nedostatkem integrace. Inflace ega a spirituální bypass jsou podle něj nejnebezpečnější a nejškodlivější, pokud je (často nevědomě) zažívá vedoucí sezení (Aixalà, 2022).

Nevyžádanou konceptualizaci psychedelického zážitku nakonec může nabídnout i dříve probíraný konstrukt mystické zkušenosti – potažmo jeho měřicí nástroje MEQ, M-Scale či ACS (Barrett & Griffiths, 2018). Sanders & Zijlmans (2021) upozorňují, že skrze dotazník mystické zkušenosti jsou účastníci výzkumů vyzýváni k interpretaci svých zážitků právě prostřednictvím mystického rámce, což může vést ke zkreslení autentických výpovědí.

I příznivci sekularizovaného přístupu k psychedeliky asistované terapii však připouští, že ke změnám v přesvědčeních dochází a účastníci psychedelických sezení jsou s metafyzickými otázkami konfrontováni. Je třeba se v této otázce pohybovat citlivě, aby nebyl podporován vznik spirituálního bypassu, ale zároveň respektovat variantu, že se pojmy jako Buddha, Kristus, kundaliní, univerzální vědomí či rostlinní duchové během psychedelického sezení směrem od klienta objeví, protože jsou součástí jeho světonázoru (Cheung & Yaden, 2024; Johnson, 2021).

3.4 Psychedelická integrace

Psychedelická integrace je proces, který následuje po psychedelickém zážitku a zahrnuje reflektování, zpracování a aplikaci získaných poznatků a zkušeností do běžného života. Tento proces je často být klíčový pro plné porozumění a využití potenciálu psychedelické zkušenosti (Greň et al., 2023).

Jedna z domén psychedelické integrace je přirozeně i téma spirituálního bypassu: „Nedílnou součástí léčby spirituálního bypassu je práce s vlastními hodnotami, autentickým prožíváním a přijetím sebe samého i se všemi chybami a nedostatky (Říhová, 2022, s. 50)“.

Během psychedelické zkušenosti mohou být jedinci vystaveni hlubokým emocím, myšlenkám a zkušenostem, které mohou být náročné na pochopení a integrování do jejich každodenního života. Psychedelická integrace může zahrnovat různé metody, jako je terapie, meditace, sebezpozorování, umělecké vyjádření, sdílení zkušeností s ostatními, vzdělávání a podpora komunity. Cílem je pomoci jedinci porozumět tomu, co prožili během psychedelické zkušenosti, nalézt v ní smysl a přenést tyto poznatky do jejich běžného života tak, aby mohli dosáhnout osobního růstu a transformace (Gorman et al., 2021).

Psychedelická integrace je velice zásadní téma, ovšem důkladné probrání by přesahovalo rozsah naší práce. Zároveň jsme již některé důležité aspekty načrtly v předchozích kapitolách.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 Kvalitativní předvýzkum

V teoretické části bylo zmíněno, že si nejsme vědomi žádného kvantitativního výzkumu, který by ověřoval vztah psychedelické zkušenosti a spirituálního bypassu. Proto jsme se rozhodli před zahájením kvantitativní studie provést kvalitativní předvýzkum s předními odborníky v oblasti integrace psychedelické zkušenosti, kteří se ve své praxi setkávají s fenoménem spirituálního bypassu.

Cílem polostrukturovaných rozhovorů bylo jednak prohloubení našich poznatků v tématu a jejich konfrontace s dostupnou literaturou, ale také získání důležitého vhledu pro tvorbu vlastních položek do plánovaného dotazníku. Předvýzkum také značně pomohl zformulovat výzkumný problém naší práce.

4.1 Metoda

Účelem předvýzkumu bylo lépe porozumět perspektivám odborníků, kteří ve své terapeutické praxi pracují: (a) s klienty, kteří užívají psychedelické substance; (b) s klienty, kteří zažívají spirituální bypass. Snažili jsme se identifikovat hlavní faktory psychedelické zkušenosti, které by mohly souviset s procesem spirituálního bypassu. Ke zmapování oblasti byly použity polostrukturované interview, které tvořilo pět otázek:

- 1. Jak byste svými slovy definoval/a spirituální bypass?*
- 2. Do jaké míry jde o užitečný koncept pro Vaši praxi?*
- 3. Existují podle Vašich zkušeností specifické rysy, vlastnosti, zkušenosti či konstelace, které častěji vedou ke vzniku spirituálního bypassu?*
- 4. Existuje podle Vás určitý set či setting při užívání psychedelik, který ovlivňuje proces spirituálního bypassu?*
- 5. Napadá Vás nějaké téma ohledně spirituálního bypassu u uživatelů psychedelických substancí, které by si zasloužilo kvantitativní ověření?*

4.2 Participanti

Do výběrové souboru jsme zahrnuli 5 odborníků na duševní zdraví, kteří byli vybráni metodou záměrného výběru. Identifikace těchto odborníků probíhala na základě rešerše původní české literatury a příspěvků v médiích. Nakonec bylo identifikováno 10 vhodných odborníků, ze kterých 5 ($n = 5$; 4 muži a 1 žena) souhlasilo s účastí ve studii. Někteří z participantů o tématu spirituálního bypassu u uživatelů psychedelik přednáší a/nebo píšou, ale všichni mají zkušenost s tímto fenoménem z psychoterapeutické praxe. V současné době všichni pobývají a profesionálně působí v České republice. Doplňkové informace k participantům shrnuje *Tabulka 1*.

Tabulka 1: Participanti kvalitativního předvýzkumu

Jméno a příjmení	Obor
Mgr. et Mgr. Stanislav Milotinský ¹	psycholog v předatestační přípravě, terapeut
Mgr. Michal Petr	psycholog, terapeut, lektor
Mgr. Anna Říhová ²	klinická psycholožka, terapeutka
MUDr. Filip Tylš, Ph.D. ³	psychiatr, terapeut, neurovědec, pedagog
Mgr. Tomáš Zuda	psycholog, terapeut

Poznámka:

¹ Psychedelická klinika Psyon, Psychiatrická nemocnice Bohnice

² Psychedelická klinika Psyon

³ Psychedelická klinika Psyon, Národní ústav duševního zdraví, Univerzita Karlova 3. lékařská fakulta

4.3 Tvorba dat

S odborníky bylo provedeno celkem pět polostrukturovaných interview. Z toho tři rozhovory byly provedeny osobně, v místě profesionálního působení participantů a byly nahrávány na digitální diktafon. Dva rozhovory byly provedeny formou videokonference a byly nahrávány na video i audio. Všechny rozhovory trvaly v přibližně 30 až 45 minut a byly později poloautomaticky přepsány pomocí aplikace *beey.io*.

Rozhovory byly analyzovány pomocí metody tematické analýzy, která umožňuje nacházet v datech tematické vzorce a je považována za flexibilní a užitečnou metodu pro kvalitativní výzkum v psychologii (Braun & Clarke, 2006)

Analýza dat začala přečtením každého z přepsaných rozhovorů pro získání komplexní představy o celém fenoménu a zachycení prvního dojmu. Následovalo druhé čtení všech rozhovorů a tvorba prvotních poznámek. V dalším kroku bylo vytvořeno několik počátečních kódů, které byly později seskupeny do tematických shluků. Na základě významových souvislostí pak proběhlo hledání komplexnějších témat, do kterých byla rozdělena všechna data. Následoval proces revize, vylepšování, definování a pojmenování finálních témat.

4.4 Témata

Překládáme základní přehled definovaných témat na základě kvalitativního předvýzkumu s odborníky na duševní zdraví. Všechna témata byla původně zvažována jako relevantní pro naši studii. V duchu udržení konzistence a úspornosti této studie, jsme se do kvantitativního šření nakonec rozhodli zařadit pouze témata, která se výsostně týkají psychedelické zkušenosti.

Téma *Trauma a narcistické rysy* bylo vyřazeno ještě v rámci předvýzkumné fáze, protože by neúměrně zvyšovalo množství položek dotazníku. Jak se později ukázalo v pilotní studii, ze stejného důvodu bylo vyřazeno i téma *Sociální opora a struktura vztahů*. Předpokládáme, že tyto faktory budou hrát v procesu spirituálního bypassu významnou roli a doporučujeme je tak k prozkoumání v dalších výzkumech. Přehled témat, která se promítnou do kvantitativní části studie shrnuje *Tabulka 2*.

Integrace psychedelické zkušenosti

Odborníci integraci psychedelické zkušenosti definovali jako proces, ve kterém jsou prožitky, vhledy a obsahy z psychedelické zkušenosti postupně začleňovány do každodenního života. Zpravidla přichází po psychedelickém zážitku a může probíhat jak s odborníkem na duševní zdraví, tak i bez něj (přátelé, partneři, umělecké vyjádření, pobyt v přírodě aj.). Že má psychedelická integrace zásadní terapeutický i preventivní vliv na proces spirituálního bypassu se shodovali všichni oslovení účastníci.

Sociální opora a struktura vztahů

Tento faktor se odborníkům jevil důležitý ze dvou perspektiv. Za prvé se neoptimální vztahy v životě jedince mohou stát důvodem k nezdravému upnutí se na spiritualitu. Za druhé mohou rozpadající se a nefunkční vztahy posloužit jako lakmusový papírek nezdravého procesu v životě jedince.

Komunita a skupinový setting

Podle odborníků hrají ostatní uživatelé psychedelik v procesu spirituálního bypassu zásadní roli. Členové uzavřených skupin se mohou ve spirituálním bypassu navzájem udržovat a podporovat. Skupinové uspořádání během psychedelického sezení pak zásadně ovlivňuje prožívání samotné psychedelické zkušenosti.

Spirituální koncepty a rituály

Psychedeliky vyvolaný rozšířený stav vědomí je stav hyperplastický, během kterého se získávané vjemy a obsahy zapisují hluboko do neuronální sítě. Odborníci tvrdí, že když prostředí, ve kterém psychedelická zkušenost probíhá, nese silný spirituální náboj, může to předjímat vznik spirituálního bypassu. Samotné prvky rituálu či spirituality nemusí být problematické – vždy podle oslovených odborníků záleží na jejich míře a zdůrazňování.

Průvodci, šamani a jejich interpretace

Z rozhovorů vyplynulo, že téměř jakákoliv duchovní interpretace psychedelické zkušenosti z úst šamana či jiného průvodce může v určitých případech přispět ke vzniku spirituálního bypassu.

Trauma a narcistické rysy

Vzhledem k tomu, že je konstrukt spirituálního bypassu mnohými považován za obranný mechanismus, je patrné, že jeho kořeny často vznikají v ranném vývoji jedince nebo na základě traumatu. V tomto duchu mluvili i oslovení odborníci. Z osobnostních rysů pak bylo nejčastěji skloňováno téma narcismu.

Tabulka 2: Přehled témat z kvalitativního předvýzkumu

Téma	Příklady výroků	Zahrnuto¹
Integrace psychedelické zkušenosti	„integrace je prevencí bypassu, to si myslím, že lze tvrdit otevřeně“ „jestli je zranění po psychedelické zkušenosti opravdu vyléčené, se pozná až v reálném životě, v tom, jak se cítím v běžném stavu – proto ta integrace zážitků rozšířeného stavu vědomí“	Ano
Sociální opora a struktura vztahů	„síť lidí, kterým může člověk věřit může působit jako protektivní faktor, naopak problematické vztahy v původní rodině ho mohou podpořit“ „někdy je vylučování lidí pozitivní, protože vylučuji negativní vlivy ve svém životě, ale někdy to může být omezování sociálního spektra lidí, které vídám a vlastně už se vídám pouze s těmi, kteří se mnou bypassují“	Ne
Komunita a skupinový setting	„uzavřené spolky mohou spirituální bypass jednoznačně potencovat“ „komunita poskytuje způsob, jak těžké věci navléct na spiritualitu“	Ano
Spirituální koncepty a rituály	„u ayahuascových ceremonií mi přijde jako extrémně rizikové, když je do psychedelické zkušenosti tlačén vlastní spirituální model – tedy když je nějaký specifický druh prožitku správně“ „duchovní prostředí tvoří podmínky pro spirituální bypass – jsou tam koncepty, kterých je možné se chytit“	Ano
Šamani, průvodci a jejich interpretace	„když o sobě někdo říká, že je šaman, zvyšuje to samo o sobě šanci bypassu u účastníků sese“ „interpretace průvodců (šamanů, facilitátorů, léčitelů), kteří poskytují psychedelickou zkušenost, může často obsahovat zárodky spirituálního bypassu“	Ano
Trauma a narcistické rysy	„neuvědomované trauma v raném vývoji, je větší tahoun spirituálního bypassu, než to uvědomované“ „v klinickém kontextu určitě u traumat a u těch narcistických zranění mám speciálně pocit, že častěji vidím větší tendence něco obejít a začít mluvit o tom, že už to mám vyřešený“	Ne

Poznámka:

¹ Sloupec identifikuje témata, která jsou zahrnuta do kvantitativní studie.

5 Výzkumný problém

V literatuře bývá konstrukt spirituálního bypassu často uváděn jako jedno z psychologických rizik užívání psychedelik (Aixalà, 2022; Kočárová et al., 2022; Říhová, 2022). Kromě nahodilých kazuistik (Lutkajtis & Evans, 2023) však dle našich znalostí neexistuje empirické kvantitativní ověření tohoto tvrzení.

Z teoretického ukotvení víme, že spirituální bypass je obranný mechanismus, který upřednostňuje duchovní prožitky nebo duchovní přesvědčení před psychologickými potřebami a vytváří tak způsob, jak se vyhnout obtížným emocím a vývojovým úkolům (Picciotto et al., 2018; Welwood, 2000).

Současně jsme doložili, že intenzivní psychedelická zkušenost ve vhodném setu a settingu² dokáže spolehlivě doručit:

- a) Širokou paletu *duchovních prožitků* – od zážitků mystického typu (Barrett & Griffiths, 2018), přes subjektivní setkání s Bohem (Griffiths et al., 2019), mimozemskými entitami (Davis, Clifton, et al., 2020), duchy a démony (Dupuis, 2021), až po zážitky blízké smrti (Timmermann et al., 2018), a že tyto zážitky mohou být přesvědčivější a spirituálně významnější než nefarmakologické duchovní prožitky (Yaden, Le Nguyen, et al., 2017).
- b) Změnu *duchovních přesvědčení* – směrem od ateismu k nějaké formě teismu (Griffiths et al., 2019), od materialismu k panpsychismu (Timmermann et al., 2021), případně narůstá víra v reinkarnaci, komunikaci s mrtvými, existenci vědomí po smrti a jiné (Nayak et al., 2023).

Důkladně jsme také probrali zásadní vliv extrafarmakologických neboli kontextových proměnných, které na jedince před, během i po psychedelické zkušenosti mohou působit (Carhart-Harris et al., 2018; Dupuis & Veissière, 2022).

² *Set* zahrnuje psychologické vlivy, které si jedinec do psychedelické zkušenosti přináší. *Setting* označuje prostředí, kde psychedelický zážitek odehrává (více o tématu v)

5.1 Stanovené cíle a hypotézy

Cílem naší práce je zjistit, zda lze pomocí vybraných faktorů psychedelické zkušenosti predikovat úroveň spirituálního bypassu. Nad rámec primárního cíle prověříme i několik obecných faktorů, které by dle dostupných studií mohly také disponovat touto predikční schopností.

5.1.1 Hypotézy

V souladu s výše uvedenými cíli jsme si stanovili dvě základní hypotézy předkládané studie.

- H1: Alespoň jeden z faktorů psychedelické zkušenosti predikuje úroveň spirituálního bypassu.
- H2: Alespoň jeden z obecných faktorů predikuje úroveň spirituálního bypassu.

5.1.2 Vybrané faktory

Kombinace všech dříve uvedených vědeckých poznatků a vydestilovaných témat z kvalitativního předvýzkumu s předními českými odborníky (*Tabulka 2*) nás vedla k definici několika faktorů, které pokládáme za relevantní ve schopnosti předpovídat úroveň spirituálního bypassu.

Obecné faktory

Na základě výzkumů, které zkoumaly spirituální bypass v jiných populacích (C. Cashwell et al., 2018; Fox et al., 2017, 2020; Motiño et al., 2021), ověřujeme také souvislost s věkem, vzděláním a náboženskou vírou.

1. *Věk (F1)*
2. *Dosažené vzdělání (F2)*
3. *Vzdělání v oboru duševního zdraví (F3)* – Cashwell et al. (2007) uvádí, že alespoň některé formy spirituálního bypassu je možné v terapii řešit psychoedukací. Proto předpokládáme, že lidé vzdělaní v oboru duševního

zdraví (psychiatrie, psychologie, psychoterapie) budou dosahovat nižší úrovně spirituálního bypassu.

4. *Systém víry* (F4) – teorie i výzkumy naznačují, že lidé, kteří se považují za duchovní, mohou být náchylnější ke spirituálnímu bypassu (C. S. Cashwell et al., 2010; Fox et al., 2017; Masters, 2019).

Faktory psychedelické zkušenosti

5. *Užívané substance* (F5) – zdá se, že každá psychedelická substance má odlišnou potenci a (částečně) specifickou fenomenologii (Barrett & Griffiths, 2018; Barsuglia et al., 2018). Předpokládáme, že by tyto odlišnosti mohly mít vztah ke spirituálnímu bypassu.
6. *Četnost užívání psychedelik* (F6) – někteří autoři (Aixalà, 2022; Zuda, 2016) uvádí, že opakované psychedelické zkušenosti mohou být projevem závislosti na vrcholných zážitcích. To je považováno za jeden ze symptomů spirituálního bypassu (Masters, 2019).
7. *Velikost užívané dávky* (F7) – vyšší dávka psychedelické substance spolehlivěji vede k mystickým zážitkům (Gandy, 2022; Griffiths et al., 2011). Předpokládáme tedy, že dávka psychedelik může následně ovlivnit i proces spirituálního bypassu.
8. *Motivace k užívání* (F8) – v dostupných studiích (Carhart-Harris et al., 2018; Haijen et al., 2018) je motivace k užívání psychedelik uváděna jako jedna z klíčových složek pro formování psychedelické zkušenosti.
9. *Stanovení záměru* (F9) – Gandy (2022) uvádí, že definování jasného záměru před psychedelickou zkušeností ovlivňuje její průběh.
10. *Kontext užívání* (F10) – jak jsme uvedli dříve, podle většiny studií (Carhart-Harris et al., 2018; Dupuis & Veissière, 2022) má zásadní vliv na psychedelickou zkušenost kontext, ve kterém probíhá. Předpokládáme, že nejčastější kontext užívání klasických psychedelik ovlivní i proces spirituálního bypassu.
11. *Psychedelická zkušenost se šamanem* (F11) – podle kvalitativního předvýzkumu i některých studií (Dupuis, 2022; Frecska et al., 2016b), (neo)šamani během psychedelické zkušenosti pracují s duchovními koncepty, které mohou mít vliv na změnu přesvědčení, potažmo spirituální bypass.

12. *Skupinová ceremonie* (F12) – podle kvalitativního předvýzkumu i některých studií (Dupuis, 2022; Frecska et al., 2016b) může skupinový vliv během ceremonie vést ke změně duchovních přesvědčení, potažmo k potencování spirituálního bypassu.
13. *Uzavřená komunita* (F13) – podle kvalitativního předvýzkumu může užívání klasických psychedelik v rámci uzavřené komunity vést častěji ke spirituálnímu bypassu.
14. *Spirituální prvky, koncepty či symboly* (F14) – podle kvalitativního předvýzkumu a nebo také například Johnsona (2021) mohou spirituální prvky, koncepty či symboly v prostředí psychedelické zkušenosti výrazně ovlivňovat její průběh a způsobit indukci náboženských konceptů.
15. *Integrace psychedelické zkušenosti* (F15) – integrace psychedelické zkušenosti se jeví jako nejdůležitější prevence spirituálního bypassu (Aixalà, 2022; Greň et al., 2023; Lutkajtis & Evans, 2023).
16. *Průvodce integrací* (F16) – podle všeho u psychedelické integrace však záleží také na interpretaci osoby, se kterou jedinec své zážitky integruje (Aixalà, 2022; Timmermann et al., 2022).
17. *Spirituální probuzení* (F17) – zážitek autentického či domnělého „spirituálního probuzení“ během psychedelické zkušenosti může vést k zásadním změnám v duchovním přesvědčení (Corneille & Luke, 2021; Timmermann et al., 2021). „Iluze duchovního probuzení“ je také diskutována jako jeden ze symptomů spirituálním bypassu (Masters, 2019).
18. *Mystická zkušenost* (F18) – jak již bylo uvedeno, mystická zkušenost může mít zásadní vliv na samotný psychedelický prožitek, potažmo i změnu duchovních přesvědčení (Griffiths et al., 2019; Timmermann et al., 2021). Předpokládáme, že tyto změny přímo souvisí i s konstruktem spirituálního bypassu.

6 Typ výzkumu a použité metody

Předkládaná práce naplňuje charakter kvantitativního výzkumného designu. Jedná se o retrospektivní korelační studii, mapující zejména faktory psychedelické zkušenosti, které mají potenciál předpovídat fenomén spirituálního bypassu.

Tato studie je postavena na dotazníku, který bude měřit dva psychologické konstrukty – *spirituální bypass* a *mystickou zkušenost*. Dotazník je doplněn o položky vlastní konstrukce, které vzešly ze studia dostupné vědecké literatury a z kvalitativního předvýzkumu s předními českými odborníky.

Součástí vytvořené dotazníkové baterie jsou sociodemografické údaje zahrnující pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, vzdělání v oboru duševního zdraví a systém náboženské víry.

6.1 Metody získávání dat

K měření konstruktu spirituálního bypassu je využita sebeposuzovací škála *Spiritual Bypass Scale-13* (SBS-13) a pro měření mystické zkušenosti jsme vybrali zkrácenou 8 položkovou verzi *Mysticism Scale 8-Item* (M-Scale-8).

Validovaný český překlad k žádné z uvedených škál není dostupný. Proto byl proces překladu součástí této práce. V duchu metodologické triangulace postup zahrnoval samostatné vyhotovení tří verzí překladu od osob s překladatelskými zkušenostmi. Dvě osoby z týmu pak disponovaly religionistickým vzděláním. Následovala společná diskuse nad všemi variantami překladů, revize a několik kol vylepšování, ze kterých vznikla finální podoba překladu obou metod. U dotazníku SBS-13 byly provedeny jemné úpravy u dvou položek dotazníku, které budou diskutovány v následující kapitole.

Obě zmiňované škály jsou volně přístupné, přesto jsme kontaktovali autory, zaslali jim české překlady nástrojů a požádali je o použití v naší studii. Jeden z autorů metody M-Scale-8, Heinz Streib z Univerzity v Bielefeld, nám použití odsouhlasil. Ohledně nástroje SBS-13 jsme do uzávěrky této práce neobdrželi žádnou odpověď.

6.1.1 Spiritual Bypass Scale-13 (SBS-13)

Nástroj *Spiritual Bypass Scale-13* (SBS-13; Fox et al., 2017) pochází z roku 2017 od vědců ze skupiny kolem Cashwella, Foxe a Picciottové. Vznikl po několika letech soustavného bádání kolem fenoménu spirituálního bypassu (C. S. Cashwell et al., 2004, 2007; Picciotto & Fox, 2018). Škála byla validována na několika vzorcích populace – například v Brazílii (C. Cashwell et al., 2018), Indii (Toussaint et al., 2021), ve Španělsku a Hondurasu (Motiño et al., 2021) a nedávno také proběhlo několik šetření mezi muslimy v USA (Ahmad et al., 2023a, 2023b).

SBS-13 je krátký dotazník o 13 položkách, který se skládá ze dvou korelovaných dimenzí, přičemž prvních devět představuje *psychologické vyhýbání* a poslední čtyři položky představují *spiritualizaci*. Psychologické vyhýbání se týká tendence vyhýbat se obtížným emocím a zážitkům pomocí spirituálních prostředků. Příkladem může být položka: "Důležitější je pro mě hledat spirituální vedení než pomoc od odborníka na duševní zdraví.". Spiritualizace se pak týká tendence přehnaně zdůrazňovat duchovní vysvětlení obtížných prožitků. Příkladem může být položka: "Když mě někdo konfrontuje, mám tendenci přehnaně analyzovat spirituální motivaci jeho jednání." Dohromady tyto škály představují širší konstrukt *spirituální bypass* (Ahmad et al., 2023a; Fox et al., 2017).

Odpovědi jsou konstruovány pomocí čtyřbodové Likertovy škály s možnostmi: (1) *Rozhodně souhlasím*; (2) *Souhlasím*; (3) *Nesouhlasím*; (4) *Rozhodně nesouhlasím*. Autoři se rozhodli odstranit neutrální možnost neutrální, aby se vyhnuli nezávazným odpovědím (Fox et al., 2017).

S přihlédnutím k populaci našeho výzkumu (uživatelé klasických psychedelik) jsme se rozhodli ve škále SBS-13 nahradit pojem „Bůh“ za pojem „Vyšší síla“. Tento pojem byl opatřen poznámkou: „Za označení Vyšší síla si dle uvážení dosaďte pro Vás relevantnější transcendentní skutečnost (Bůh, Nejvyšší realita, Vesmír, Energie, Zdroj, Absolutno, Univerzální vědomí, Karma, Brahma, Tao, Gaia, Existence, Prázdnota...)“. Chtěli jsme se tímto krokem vyhnout křesťanským konotacím, které s sebou pojem „Bůh“ nese a postihnout tak co nejširší spektrum duchovních přesvědčení. Tato změna se týkala dvou položek dotazníku.

Tabulka 3: Ukázky položek dotazníku SBS-13 s českým překladem

Položka	Příklady položek ¹	Jazyk
1	„My spiritual life helps me feel my emotions morefully.“ (R) ² „Můj spirituální život mi umožňuje plněji prožívat mé emoce.“ (R)²	en cz
7	„I believe it is preferable to cure emotional problems by being spiritually advanced.“ „Věřím, že se emocionální problémy mají přednostně léčit spirituálním rozvojem.“	en cz
13	„When I face a life challenge, I always consult with a spiritual or religious teacher.“ „Když čelím životním výzvám, vždy je konzultuji se svým spirituálním nebo náboženským učitelem.“	en cz

Poznámka:

¹ První položka byla konstruována jako reverzní.

6.1.2 Mysticism Scale 8-Item (M-Scale-8)

Původní *Mysticism Scale* (M-Scale; Hood, 1975) Ralfa Hooda je inspirována pojetím mystiky Williama Jamese (W. James, 1930) a Waltera Stace (Stace, 1960), kteří ji vnímali jako univerzální jádro všech náboženství. M-Scale se v průběhu desetiletí stala nejpoužívanějším měřítkem mystiky v oboru a poskytla robustní potvrzení Staceho fenomenologického modelu v průzkumných i konfirmačních faktorových analytických studiích (Anthony et al., 2010; Chen, Hood, et al., 2011; Chen, Qi, et al., 2011; Lazar & Kravetz, 2005; Streib & Chen, 2021).

Faktorová analýza prokázala třífaktorové řešení škály, které zahrnuje: (a) *introvertní mystiku*, která se skládá z položek souvisejících s aspekty *nadčasovosti* a *bezprostorovost, ztrátou ega* a *nevyslovitelností*; (b) *extrovertní mystiku*, která zahrnuje položky týkající se *vnitřní subjektivity* a *jednoty*; a (c) *interpretace* mystiky, která je spojena s aspekty *pozitivní nálady*, *posvátnosti* a *noetické kvality* (Streib & Chen, 2021).

Krátká verze dotazníku *Mysticism Scale 8-Item* (M-Scale-8), kterou jsme použili v rámci naší studie, se skládá z 8 položek, přičemž každá z těchto položek odráží jeden z výše uvedených aspektů. Všechny položky byly vybrány z původní 32-

položkové škály M-Scale (Streib et al., 2021). Stručná M-Scale-8 má dobré psychometrické vlastnosti, o čemž invariance měření a dobrá spolehlivost test-retest. Autoři ji považují za vhodnou variantu především v případech, kdy může být problémem délka dotazníku (Streib & Chen, 2021).

Odpovědi jsou konstruovány pomocí pětibodové Likertovy škály s možnostmi: (1) *Tento popis rozhodně odpovídá mým vlastním zkušenostem nebo zážitkům*; (2) *Tento popis pravděpodobně odpovídá mým vlastním zkušenostem nebo zážitkům*; (3) *Nemohu se rozhodnout*; (4) *Tento popis pravděpodobně neodpovídá mým vlastním zkušenostem nebo zážitkům*; (5) *Tento popis rozhodně neodpovídá mým vlastním zkušenostem nebo zážitkům*.

V rámci vylepšení uživatelské zkušenosti online dotazníku, jsme si u odpovědí v naší studii, dovolili vypustit spojení „Tento popis“. Výsledná podoba odpovědí v naší dotazníkové baterii tedy byla např. *Rozhodně odpovídá mým vlastním zkušenostem nebo zážitkům*.

Tabulka 4: Ukázky položek dotazníku M-Scale-8 s českým překladem

Položka	Příklady položek ¹	Jazyk
1	„I have had an experience which was both timeless and spaceless.“ „Měl/a jsem zážitek, který překračoval čas i prostor.“	en cz
4	„I have had an experience in which all things seemed to be conscious.“ „Měl/a jsem zážitek, jako by vše mělo vědomí.“	en cz
8	„I have had an experience in which a new view of reality was revealed to me.“ „Měl/a jsem zážitek, při kterém mi byl odhalen nový pohled na realitu.“	en cz

6.1.3 Položky vlastní konstrukce

Na základě každého faktoru, který jsme definovali v *Kapitole 5.1*, byla vytvořena jedna položka v testové baterii. Možnosti odpovědí vyplývají z deskriptivních charakteristik v *Tabulka 7* a *Tabulka 8*.

Tabulka 5: Přehled položek vlastní konstrukce

Faktor	Plné znění položky v dotazníku	Typ ¹
F5	„Se kterými z těchto klasických psychedelik máte zkušenost?“	N
F6	„Jaká je vaše frekvence užívání klasických psychedelik v posledních 3 letech?“	O
F7	„Jak byste ohodnotil/a dávky klasických psychedelik, které užíváte?“	O
F8	„Jaká je vaše motivace pro užívání klasických psychedelik?“	N
F9	„Stanovujete si jasný záměr před nadcházející psychedelickou zkušeností?“	O
F10	„V jakém kontextu nejčastěji užíváte klasická psychedelika?“	N
F11	„Máte psychedelickou zkušenost, kterou vedl šaman?“ ²	D
F12	„Zúčastnil/a jste se někdy skupinové ceremonie s klasickými psychedeliky?“	D
F13	„Účastníte se psychedelických ceremonií jako člen/ka uzavřené komunity?“ ³	D
F14	„Obsahuje prostředí (setting) ve kterém užíváte klasická psychedelika nějaké spirituální prvky, symboly či koncepty?“ ⁴	D
F15	„Věnujete se integraci svých psychedelických zkušeností?“ ⁵	D
F16	„S kým integrujete své psychedelické zkušenosti?“	N
F17	„Souhlasíte s tvrzením, že psychedelická zkušenost probudila vaši spiritualitu?“ ⁶	D

Poznámky:

¹Typ odpovědi v dotazníku: N = nominální (jedna nebo více možností); O = ordinální (jedna možnost); D = Dichotomická (jedna možnost)

² „Za pojem šaman je možné dosadit synonyma jako léčitel či medicínman. Řadíme sem jak tradiční šamany (ayahuasceros, curanderos aj.), tak i tzv. neošamany v kontextu západní společnosti.“

³ „Komunita je dle WHO definována jako sociální skupina, která je determinovaná geografickými hranicemi nebo společnými hodnotami a zájmy. Její členové se vzájemně znají a navzájem se ovlivňují.“

⁴ „Může se jednat například o duchovní písně, modlitby, oltář, náboženské či rituální předměty, vykuřovadla, knihy se spirituální tematikou aj.“

⁵ „Integrace zahrnuje aktivní přístup k porozumění, interpretaci a zpracování psychedelické zkušenosti. Tento proces je podpořen záměrným úsilím a vhodnými praktikami, což umožňuje postupné začlenění lekcí a vzhledů z rozšířeného stavu vědomí do života jedince. Cílem je posun k větší rovnováze a celistvosti – a to jak vnitřní (mysl, tělo a duch), tak i vnější (životní styl, sociální vztahy a svět přírody).“

⁶ „Neboli, že jste svou spiritualitu začal/a vědomě prožívat až po zkušenosti s klasickými psychedeliky.“

6.2 Hypotézy ke statistickému testování

V tuto chvíli známe naše *závislou* (skór škály SBS-13) i *nezávislé* (F–F18) proměnné. Níže proto předkládáme operacionalizované hypotézy, které jsou vhodné ke statistickému testování.

- H1: Alespoň jeden z faktorů psychedelické zkušenosti (F5–F18) predikuje výsledek na škále SBS-13.
- H2: Alespoň jeden z obecných faktorů (F1–F4) predikuje výsledek na škále SBS-13.

7 Sběr dat a výběrový soubor

Naší cílovou populaci tvoří obyvatelé České republiky starší 18 let, kteří mají alespoň jednu zkušenost s klasickými psychedeliky (psilocybin, LSD, DMT, 5-MeO-DMT, meskalin). Populační studie (Chomynová et al., 2022) čerpající z výzkumných šetření z let 2016 (n = 2 785) a 2018 (n = 1 665) uvádí, že se jedná odhadem o 5–6 % dospělé české populace (350–430 tisíc osob), přičemž jsou uživatelé častěji muži, mladšího věku a svobodí.

Dále nabízíme sociodemografická data z *Národního psychedelického výzkumu* (NPV), který byl realizován v letech 2019 až 2021 v Národním ústavu duševního zdraví, na výběrovém souboru 1 406 uživatelů psychedelik (n = 1 406). NPV se zúčastnilo 827 mužů (58,7 %), 568 žen (40,3 %), 3 osoby definující se jako transgender (0,2 %), 3 osoby jako nebinární (0,2 %) a zbytek respondentů pohlaví nevedlo. Největší podíl tvořili respondenti s dokončeným středním vzděláním s maturitou (44,6 %) (Kočárová et al., 2022).

7.1 Sběr dat

Proces sběru dat byl rozdělen do dvou etap – první etapou byla pilotní studie (n = 25) s mírnou modifikací dotazníkové baterie, po které následovala hlavní etapa sběru dat do finální „Studie psychedelické spirituality“ (n = 550). V kapitolách níže jsou obě etapy popsány.

7.1.1 Pilotní studie

Pilotní studie probíhala v únoru 2024 na religionistické přednášce České psychedelické společnosti nesoucí název *Mystici na tripu: Dějiny psychedelické spirituality*. Tato přednáška byla vytipována kvůli předpokládané shodě charakteristik návštěvníků a našeho výzkumného souboru.

Na přednášce byl umístěn nepřehlédnutelný stánek s upoutávkou k zapojení se do výzkumu s názvem „Studie psychedelické spirituality“ a také několik QR kódu, které odkazovaly přímo na online dotazník. Hodnocení dotazníku bylo možné

formou konverzace na místě konání nebo v psané formě na konci dotazníku, kde k tomu byl vyhrazený prostor.

Na základě zpětné vazby z pilotní studie bylo mírně přeformulováno několik položek dotazníkové baterie. Dále byla vyřazena i ohraničená část dotazníku nazvaná „Sociální opora“, která obsahovala 12ti položkovou škálu *The Multidimensional Scale of Perceived Social Support* (MSPSS) a jednu položku vlastní konstrukce. Tímto krokem jsme snížili finální počet položek, což mohlo přispět k vyšší návratnosti dotazníku i jeho tematické konzistenci.

7.1.2 Hlavní etapa sběru dat

Nábor respondentů probíhal primárně *samovýběrem*. Účastníci studie se dobrovolně přihlásili na základě vstupních kritérií, kterými byla alespoň jedna zkušenost s klasickými psychedeliky (psilocybin, LSD, DMT, 5-MeO-DMT, meskalin) a dosažený věk minimálně 18 let. Několik desítek osob bylo také vybráno *metodou sněhové koule*.

Před zahájením vyplňování dotazníku byli všichni účastníci upozorněni, že pokračováním souhlasí se zpracováním anonymních dat. Náš online dotazník byl zpřístupněn veřejnosti prostřednictvím webové aplikace *Survio.com*³.

Propagace studie probíhala primárně na sociálních sítích (zejména na Facebooku a Instagramu), částečně ve spolupráci s relevantními nevládními organizacemi jako je Česká psychedelická společnost, Beyond Psychedelics nebo Czeched Substance. Počet respondentů byl omezen pouze časovým rámcem sběru dat. Dotazník dokončilo 567 respondentů (66,2 % z celkových 858 návštěv).

7.2 Výběrový soubor

Z výběrového souboru jsme museli vyloučit celkem 17 respondentů. Z toho 16 respondentů bylo vyřazeno kvůli nesplnění podmínky 18 let věku. Jednoho účastníka jsme pak vyřadili, protože nesplňoval podmínku alespoň jedné zkušenosti s klasickými psychedeliky. Tento respondent v dotazníku u položky mapující zkušenost s psychedelickými substancemi sice vyplnil možnost „Lysohlávky“

³ Dotazník dostupný z: <https://www.survio.com/survey/d/P1A/studie-psychedelicke-spirituality>

(položka byla povinná), ovšem v komentáři uvedl, že má zkušenosti „pouze s marihuanou“.

Finální výběrový soubor tedy po očištění dat tvoří 550 uživatelů psychedelických substancí. Většina respondentů uvedla, že jsou muži (58 %), se středním vzděláním s maturitou (47,7 %) a věřící (53,1 %). Klasická psychedelika užívají častěji než jednou za rok, ale méně často než jednou za měsíc (53,6 %), ve středních dávkách (69,6 %) a nejvíce z nich má zkušenost s LSD (81,6 %).

Nejvíce respondentů motivuje k užívání psychedelik seberozvoj (83,8 %), často si stanovují záměr (28,5 %) a užívají psychedelika nejčastěji v seberozvojovém kontextu (56 %). Převážná část uživatelů nemá psychedelickou zkušenost vedenou šamanem (75,6 %), ani se nezúčastnili skupinové ceremonie (75,3). Neužívají psychedelické látky v rámci uzavřené komunity (91,3 %) a nemají v prostředí, kde látky užívají žádné spirituální prvky, koncepty ani symboly (59,5 %). Většina z nich nějakým způsobem integruje své psychedelické zkušenosti (80,4 %), v nejvíce případech s blízkou osobou (70,2 %). Většina uživatelů při psychedelické zkušenosti nezažila „spirituální probuzení“ (51,1 %). Další podrobnosti o charakteristikách respondentů jsou uvedeny v *Tabulce 6*, *Tabulce 7* a *Tabulce 8*.

Náš výběrový soubor velmi dobře odpovídá výše uvedené populační studii od Chomynové et al. (2022) a s neobvyklou přesností kopíruje i sociodemografická data z *Národního psychedelického výzkumu* (Kočárová et al., 2022).

Tabulka 6: Deskriptivní charakteristiky výběrového souboru z hlediska věku

Skupina	Počet	Průměr	SD	MIN	MAX
Muži	319	29,72	10,21	18	62
Ženy	229	32,03	10,94	18	62
Jiné	2	19	0	19	19
Celý soubor	550	30,69	10,56	18	62

Tab. 7: Deskriptivní charakteristiky výběrového souboru z hlediska užívání psychedelik

#	Faktor	Absolutní	Relativní
	Pohlaví		
	Muž	319	58,0 %
	Žena	229	41,6 %
	Jiné	2	0,4 %
F1	Věk	30,69	+ - 10,56
F2	Dosažené vzdělání		
	Bez vzdělání	0	0,0 %
	Základní	45	8,2 %
	Střední bez maturity	42	7,6 %
	Střední s maturitou	235	42,7 %
	Vyšší odborné	19	3,5 %
	Vysokoškolské	193	35,1 %
	Postgraduální	16	2,9 %
F3	Vzdělání v oboru duševního zdraví ¹	81	14,7 %
F4	System víry		
	Nevěřící	152	27,6 %
	Agnostik	106	19,3 %
	Věřící	292	53,1 %
	Užívané substance		
F5a	Lysohlávky	441	80,2 %
F5b	Psilocybinové lanůžky	103	18,7 %
F5c	LSD	449	81,6 %
F5d	Ayahuasca	131	23,8 %
F5e	Changa	55	10,0 %
F5f	DMT čisté/syntetické	97	17,6 %
F5g	Sekret ropuchy Bufo Alvarius	31	5,6 %
F5h	5-MeO-DMT čisté/syntetické	50	9,1 %
F5i	Kaktus San Pedro/peyotl	52	9,5 %
F5j	Meskalin čistý/syntetický	25	4,5 %
F6	Frekvence užívání		
	Častěji než jednou za měsíc	17	3,1 %
	Zhruba jednou za měsíc	53	9,6 %
	Častěji než jednou za rok, méně často než jednou za měsíc	295	53,6 %
	Zhruba jednou za rok	91	16,5 %
	Méně často než jednou za rok	94	17,1 %
	Užívaná dávka		
F7a	Heroická	32	5,8 %
F7b	Vysoká	176	32,0 %
F7c	Střední	383	69,6 %
F7d	Nízká	151	27,5 %
F7e	Microdosing	77	14,0 %
F7f	Nedokážu posoudit	25	4,5 %

Poznámka:

¹ Plné znění položky: „Pracujete nebo studujete v oboru psychiatrie, psychologie či psychoterapie?“

Tab. 8: Deskriptivní charakteristiky výběrového souboru z hlediska setu a settingu

#	Celkem	Absolutní	Relativní
	Motivace k užívání		
F8a	Zábava	320	58,3 %
F8b	Stabilizace emocí	165	30,0 %
F8c	Seberozvoj	461	83,8 %
F8d	Spiritualita	248	45,1 %
F8e	Existenciální důvody	261	47,5 %
F8f	Sociální aspekty	100	18,2 %
F8g	Léčení psychických potíží	174	31,6 %
F8h	Léčení fyzických obtíží	28	5,1 %
F8i	Jiná	24	4,4 %
F9	Stanovení záměru		
	Vždy	92	16,7 %
	Často	157	28,5 %
	Zhruba v polovině případů	124	22,5 %
	Málokdy	131	23,8 %
	Nikdy	46	8,4 %
F10	Nejčastější kontext užívání		
	Náboženský	2	0,4 %
	Rituální	61	11,1 %
	Terapeutický	26	4,7 %
	Klinický	0	0,0 %
	Seberozvojevý	308	56,0 %
	Rekreační	141	25,6 %
	Jiný	12	2,2 %
F11	Zkušenost vedená šamanem	134	24,4 %
F12	Skupinová ceremonie	136	24,7 %
F13	Uzavřená psychedelická komunita	48	8,7 %
F14	Spirituální prvky	228	41,5 %
F15	Integrace zkušeností	442	80,4%
	Průvodce integrací		
F16a	Blízká osoba	386	70,2 %
F16b	Terapeut ¹	87	15,8 %
F16c	Facilitátor	51	9,3 %
F16e	Šaman	32	5,8 %
F16f	Duchovní učitel	20	3,6 %
F16g	Psychedelická komunita ²	91	16,5 %
F16h	O samotě	316	57,5 %
F16i	Jinak	11	2,0 %
F17	Spirituální probuzení	269	48,9 %

Poznámka:

¹ Plné znění odpovědi „Terapeut/psycholog/psychiatri“

² Plné znění odpovědi „Psychedelická komunita (sdílecí kruhy, účastníci ceremonie aj.)“

U některých dalších odpovědí byly v dotazníkové baterii uvedeny rozšiřující či doplňující popisy, které z důvodu přehlednosti a úspornosti neuvádíme.

7.3 Etické hledisko a ochrana soukromí

Průběh výzkumu byl v souladu s etickými směrnici uvedenými v dokumentu "Ethical principles of psychologists and code of conduct" (American Psychological Association, 2017) a v souladu s platnými právními předpisy České republiky.

Na úvodní straně online dotazníku byly poskytnuty informace o účelu, cílech a metodologii studie. Dále zde byla uvedena identita výzkumníků a název instituce, která výzkum provádí (tj. Katedra psychologie UPOL). Respondenti byli informováni o odhadované časové náročnosti dotazníku. Všichni účastníci také potvrdili svůj souhlas s účastí ve studii a se zpracováním anonymních dat. Všichni účastníci byli také informováni, že je studie určena pouze pro osoby starší 18 let.

8 Práce s daty a její výsledky

Data získaná z aplikace *Survio* byla nejprve zpracována v programu *Microsoft Excel*, kde jsme provedli několik úprav datové matice, jako jsou výpočty hrubých skóre jednotlivých škál (SBS-13, M-Scale-8) a pomocné deskriptivní statistiky. Samotnou statistickou analýzu jsme provedli v programu *Statistica 14*.

V rámci analýzy jsme provedli několik důležitých úkonů: ověřili jsme psychometrické kvality přeložených testových metod (SBS-13, M-Scale-8), za využití metody krokové regrese jsme vybrali statisticky významné regresory do našeho predikčního modelu a ten jsme následně podrobili důkladné diagnostice. V závěru kapitoly ověřujeme dříve uvedené statistické hypotézy.

8.1 Psychometrické kvality vybraných metod

Vzhledem k faktu, že jsme obě používané škály překládali do českého jazyka, prozkoumali jsme jejich vnitřní konzistenci pomocí koeficientu Cronbachova α . Hodnoty obou testovaných škál nepatrně překonaly originální verze (M-Scale-8: $\alpha=0,84$; SBS-13: $\alpha=0,85$), což považujeme za velmi uspokojivý výsledek.

Tab. 9: Reliabilita testových metod M-Scale-8 a SBS-13

Hodnoty	M-Scale-8	SBS-13
Počet položek	8	13
Průměr	7,99	26,05
Směrodatná odchylka	7,01	6,53
Minimum	-15,00	14,00
Maximum	16,00	48,00
Rozptyl	49,17	42,64
Cronbachova alfa	0,85	0,88
Standardizovaná Cronbachova alfa	0,84	0,87

Poznámka:

Testování reliability obou metod proběhlo na celém výběrovém souboru ($n = 550$)

8.2 Regresní analýza a její výsledky

V předchozích kapitolách jsme si určili nezávislé (F1–F18) proměnné, které nám zde poslouží jako regresory ke statistickému modelování predikce naší závislé proměnné (SBS-13).

8.2.1 Kroková regrese

Krokové regrese se používá v případech, kdy potřebujeme modelovat statistické předpovědi, ale disponujeme velkým množstvím regresorů, s nejasným účinkem jednotlivých regresorů na predikční model (Dostál, 2021).

Pro naše modelování jsme zvolili zpětnou metodu (*backward elimination*), která nám pomohla vybrat regresory s významným vlivem na náš model a na rozdíl od dopředné metody (*forward selection*) reflektuje i jednotlivé interakce mezi regresory v modelu (Dostál, 2021).

V rámci statistického modelování jsme zvažovali přes padesát potenciálně relevantních regresorů (F1 až F18 s jejich variantami), ze kterých jsme na základě statistické významnosti do výsledného modelu zařadili čtrnáct z nich.

8.2.2 Diagnostika modelu

Před detailním prozkoumáním výsledků jsme provedli diagnostiku našeho regresního modelu, abychom prověřili jeho důvěryhodnost.

1. *Multikolinearita* – provedli jsme testování podmodelů všech 14 prediktivních proměnných a žádná z nich nevykazovala *variance inflation factor* (faktor zvětšení rozptylu, VIF) vyšší než 1,88 (min = 1,10; max = 1,88). Vzhledem k tomu, že za problematickou hodnotu je považován $VIF > 4$, shledáváme, že multikolinearita v našem modelu nepředstavuje vážné riziko. Podmínku vyvarovat se multikolinearitě náš model splňuje.
2. *Normální rozdělení reziduí* – už na základě vizuální kontroly histogramu jsme zjistili, že se rozdělení reziduí jeví jako normální. Tento předpoklad nám potvrdil i *Shapirův–Wilkův test*: $W = 0,995$, $p = 0,134$. Podmínku normálního rozdělení reziduí náš model splňuje.

3. *Homoskedasticita* – provedli jsme vizuální kontrolu bodového grafu s hodnotami predikcí modelu a jeho reziduí. Nebyl nerozpoznán žádný smysluplný tvar – můžeme tedy heteroskedasticitu vyloučit. Podmínku na homoskedasticitu náš model splňuje

8.2.3 Model vícenásobné lineární regrese

Náš výsledný regresní model pomocí čtrnácti prediktivních proměnných vysvětluje 42,99 % rozptylu závislé proměnné (výsledek na škále SBS-13). Celý model je statisticky významný $F(19; 530) = 20,19$, $p < 0,001$. Podrobné výsledky uvádíme v *Tabulce 10*.

Tab. 10: Model vícenásobné lineární regrese predikující výsledek na škále SBS-13

#	Regresor	b	β	t (530)	p
	Počátek	20,76		18,40	< 0,001
F1	Věk	0,10	0,15	3,40	< 0,001
F2	Dosažené vzdělání				
	Základní *	-	-	-	-
	Střední s maturitou	-1,90	-0,14	-2,23	0,026
	Vysokoškolské	-2,81	-0,21	-2,93	0,004
F3	Vzdělání v oboru duševního zdraví	-2,76	-0,15	-4,20	< 0,001
F4	Systém víry				
	Nevěřící *	-	-	-	-
	Agnostik	1,31	0,08	1,97	0,049
	Věřící	5,35	0,41	8,69	< 0,001
	Užívané substance				
F5d	Ayahuasca	-1,49	-0,10	-2,34	0,019
F5f	DMT	-1,27	-0,07	-2,09	0,037
	Motivace k užívání				
F8a	Zábava	-0,98	-0,07	-1,97	0,049
F8d	Spirituální	1,16	0,09	2,18	0,029
F8e	Existenciální	1,01	0,08	2,13	0,033
	Průvodce integrací				
F16b	Terapeut	-2,73	-0,15	-4,11	< 0,001
F16c	Facilitátor	1,70	0,08	2,14	0,032
F16f	Duchovní učitel	3,08	0,09	2,54	0,011
F17	Spirituální probuzení	1,71	0,13	3,70	< 0,001
F18	Úroveň mystické zkušenosti (M-Scale-8)	0,12	0,13	3,06	0,002
	R^2_{adj}	39,91 %			
	R^2	42,99 %	$F(19; 530) = 20,19$		< 0,001

Poznámka:

* Referenční skupina regresoru.

8.3 Ověření platnosti statistických hypotéz

Jak je patrné z našeho predikčního modelu (*Tab. 10*), podařilo se nám objevit několik regresorů (faktorů, prediktorů), které dokáží předpovídat výsledek na škále spirituálního bypassu SBS-13. Pro přehlednost se ještě vyjádříme k dříve stanoveným hypotézám.

— **H1: Alespoň jeden z faktorů psychedelické zkušenosti (F5–F18) predikuje výsledek na škále SBS-13.**

Nalezli jsme několik statisticky významných faktorů psychedelické zkušenosti, které pomáhají predikovat úroveň spirituálního bypassu (SBS-13). Mezi prediktory s největší významností řadíme:

- a) *Integraci s terapeutem*: $b = -2,73$, $t(530) = -4,11$, $p < 0,001$; nám predikuje, že jedinec, který integruje své psychedelické zkušenosti s terapeutem, dosáhne na škále spirituálního bypassu (SBS-13) o 2,73 bodu méně.
- b) *Spirituální probuzení*: $b = 1,71$, $t(530) = 3,70$, $p < 0,001$; nám predikuje, že jedinec, který zažije během psychedelické zkušenosti pocit „spirituálního probuzení“, dosáhne na škále spirituálního bypassu (SBS-13) o 1,71 bodu více.
- c) *Úroveň mystické zkušenosti*: $b = 0,12$, $t(530) = 3,06$, $p = 0,002$; nám predikuje, že za každý bod, kterého jedinec dosáhne na škále mystické zkušenosti (M-Scale-8), se zvýší také skóre spirituálního bypassu (SBS-13) o 0,12 bodu.

Z výše uvedeného vyplývá, že na hladině významnosti $p < 0,001$, zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

— **H2: Alespoň jeden z obecných faktorů (F1–F4) predikuje výsledek na škále SBS-13.**

Zároveň jsme našli i několik statisticky významných obecných faktorů, které pomáhají predikovat úroveň spirituálního bypassu (SBS-13). Mezi prediktory s největší významností řadíme:

- a) *Systém víry – věřící*: $b = 5,35$, $t(530) = 8,69$, $p < 0,001$; nám predikuje, že jedinec, který se identifikuje jako věřící, dosáhne na škále spirituálního

bypassu (SBS-13) o 5,35 bodů více než jedinec, který se identifikuje jako nevěřící.

- b) *Vzdělání – vysokoškolské*: $b = -2,81$, $t(530) = -2,93$, $p = 0,004$; nám predikuje, že jedinec, který dokončí vysokoškolské vzdělání, dosáhne na škále spirituálního bypassu (SBS-13) o 2,81 bodů méně než jedinec, který má pouze základní vzdělání.
- c) *Vzdělání v oboru duševního zdraví*: $b = -2,76$, $t(530) = -4,20$, $p < 0,001$; nám predikuje, že jedinec, který studuje nebo pracuje v oblasti psychiatrie, psychologie či psychoterapie dosáhne na škále spirituálního bypassu (SBS-13) o 2,76 bodu méně.

Z výše uvedeného vyplývá, že na hladině významnosti $p < 0,001$, zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

9 Diskuse

Hlavním cílem naší práce bylo předložit důkazy o tom, že vybrané faktory psychedelické zkušenosti mohou předpovídat úroveň spirituálního bypassu. Na základě studia dostupných zdrojů a kvalitativního předvýzkumu s předními českými odborníky jsme určili několik faktorových skupin. Řadíme sem: a) faktory, které souvisí se samotnými psychedelickými látkami – užívané substance, četnost užívání psychedelik či velikost užívané dávky; b) faktory, které souvisí s vnitřním nastavením jedince (setem) – motivace k užívání, stanovení záměru; c) faktory, které souvisí s prostředím (settingem) – kontext užívání, zkušenost se šamanem, skupinová ceremonie, uzavřená komunita, spirituální prvky a koncepty; d) faktory, které souvisí s průběhem zkušenosti – zážitek „spirituálního probuzení“, úroveň dosažené mystické zkušenosti; a e) faktory, které souvisí s následnou integrací – zda se jedinec integraci psychedelický zážitků věnuje, případně s kým.

Sekundárním cílem poté bylo ověřit, zda spirituální bypass u uživatelů psychedelik ovlivňují také jiné faktory než ty psychedelické. Zvažovali jsme věk, nejvyšší dosažené vzdělání, vzdělání v oboru duševního zdraví a také systém duchovní víry.

Oba výše uvedené cíle byly bezesbytku naplněny. Povedlo se nám vytvořit statisticky významný regresní model, který na základě (některých) výše uvedených faktorů dokáže předpovědět 42,99 % rozptylu proměnné spirituální bypass (SBS-13): $R^2 = 0,43$, $F(19, 530) = 20,014$, $p < 0,001$. Výběr jednotlivých faktorů do regresního modelu probíhal krokovou regresí pomocí zpětné metody (*backward elimination*), a do výsledného modelu se nakonec propracovalo čtrnáct faktorů, z toho deset se přímo týká psychedelické zkušenosti.

Všechny níže probírané prediktory jsou statisticky významné na hladině $p = 0,05$ a nižší – pro zvýšení přehlednosti textu tak nebudeme u každého regresoru uvádět kompletní statistiku. Detailní údaje ke všem probíraným regresorům jsou uvedeny v *Tabulce 10*.

Nyní se podívejme na jednotlivé prediktory, které jsou statisticky významné pro předpovídání úrovně spirituálního bypassu v pořadí, které zajistí plynulou povahu diskuse.

Jako nejvýznamnější prediktor ze všech zkoumaných se ukázala být víra. V případě, že se jedinec označí jako *věřící*, náš model předpovídá, že dosáhne na škále spirituálního bypassu (SBS-13, průměr = 26,05) o 5,35 bodů více než jedinec, který se identifikuje jako *nevěřící*. *Agnostici* pak dosahují o 1,31 bodů více než nevěřící. Tento výsledek je v souladu s autory, kteří tvrdí, že lidé, kteří se považují za duchovní, mohou být náchylnější ke spirituálnímu bypassu (C. S. Cashwell et al., 2010; Fox et al., 2017; Masters, 2019). Zároveň si dovolíme spekulovat, že psychedelické substance mohou přitahovat i jednotlivce, kteří už spirituálním bypassem prochází, bez ohledu na jejich zkušenosti s psychedeliky.

Dalším z významných prediktorů je motivace k užívání psychedelických látek. Když jedinec užívá psychedelika také kvůli *zábavě*, predikuje to snížení skóru spirituálního bypassu o necelý jeden bod ($b = 0,98$). Opačně je to v případě *spirituální* ($b = 1,16$) nebo *existenciální* ($b = 1,01$) motivace, které naopak shodně předpovídají, že jedinec bude dosahovat vyššího skóre spirituálního bypassu. Tento výsledek by potvrdil teorii, že někteří jedinci mohou psychedelika užívat jako únikovou cestu od svých psychických problémů v hávu spirituality (Houston & Masters, 2004; Zuda, 2016).

Významným prediktorem spirituálního bypassu (SBS-13) se ukázal dosažený *věk* ($b = 0,10$), což je v souladu s předchozími výzkumy (Fox et al., 2020; Motiño et al., 2021). Každý rok věku navíc předpovídá o 0,1 bodu více na škále spirituálního bypassu. Nabízí se možnost, že užívání psychedelik v mladším věku je častěji spojeno s výše uvedenou rekreační motivací (*zábavou*) a duchovní témata nepatří mezi relevantní obranné mechanismy.

Z výsledků studie dále víme, že *vysokoškolský* diplom předpovídá o 2,81 nižší skóre spirituálního bypassu než, když má jedinec pouze *základní* vzdělání. U lidí s *maturitou* model také předpovídá snížení úrovně spirituálního bypassu, ale už ne tak markantní ($b = -1,90$) jako v případě vysokoškoláků.

Podobný trend drží i prediktor, který mapuje *vzdělání v oboru duševního zdraví* (psychiatrie, psychologie, psychoterapie). Jedincům, kteří se v tomto oboru pohybují, model předpovídá snížení spirituálního bypassu o 2,76 bodů, což řadí

tento prediktor mezi ty nejvýznamnější. K interpretaci tohoto výsledku nám může pomoci názor Cashwell et al. (2007), který tvrdí, že alespoň některé formy spirituálního bypassu by mohly být řešitelné psychoedukací. Tento výsledek nás tedy plní optimismem a vnímáme ho jako nadějný směr možné prevence spirituálního bypassu.

Na výše naznačené závěry navazuje i další zásadní zjištění naší studie. Mnoho autorů (Aixalà, 2022; Gorman et al., 2021; Greń et al., 2023) předpokládá, že integrace psychedelické zkušenosti je jedním z nejdůležitějších faktorů prevence nejen spirituálního bypassu, ale téměř všech rizik spojených s užíváním psychedelik. Jednoduchá indikátorová proměnná, která zjišťovala, jestli uživatelé alespoň nějak integrují své zážitky, se do našeho regresního modelu nepropracovala. Druhá skupina prediktorů, které se týkají psychedelické integrace ovšem zaujaly významné místo. Data ukazují, že pakliže jedinec integruje svůj zážitek s *facilitátorem* psychedelického sezení, náš model mu předpovídá, že dosahuje o 1,70 bodů vyšší skóre spirituálního bypassu. V případě, že je tímto průvodcem integrace *duchovní učitel*, model jedinci predikuje dokonce 3,08 bodový nárůst na škále spirituálního bypassu. Předpověď spirituálního bypassu naopak významně snižuje integrace psychedelické zkušenosti s *terapeutem* (psychologem, psychoterapeutem), a to o 2,73 bodů. Tento výsledek považujeme za významný příspěvek vědeckému poznání, protože se z našeho pohledu jedná o potvrzení názoru autorů, kteří tvrdí, že zásadní roli má také interpretace psychedelických zážitků (Dupuis, 2022; Timmermann et al., 2022; van Elk & Yaden, 2022).

Mezi jediné dvě psychedelické látky, které se díky své významnosti dostaly do našeho regresního modelu patří *ayahuasca* a *syntetické DMT*. Významnost těchto dvou látek jsme předpokládali, protože jsou v literatuře často diskutovány kvůli silnému duchovnímu potenciálu (Griffiths et al., 2019; Timmermann et al., 2018). Naše hypotéza ovšem očekávala výsledky v opačném směru. Data nám i po několika kontrolách doručila poněkud neintuitivní výsledek. Náš regresní model tvrdí, že když má jedinec v osobní historii zkušenost s těmito látkami, bude dosahovat menšího skóru na škále spirituálního bypassu. U ayahuascy o 1,49 bodů a u DMT o 1,27 bodů méně. Přestože se z terénního a neoficiálního pozorování zdá, že lidé, kteří užívají pravidelně ayahuascu mají nakročeno ke spirituálnímu bypassu více, my předkládáme statisticky významný důkaz, že samotná látka za pravděpodobně

zodpovědná nebude. Jedná se patrně o složitější mechanismus, kde mohou hrát roli i výše uvedené faktory, jako je víra, vzdělání, motivace k užívání a další pocházející ze zbylých 67,01 % rozptylu, který jsme nedokázali naším modelem pokrýt.

Podle našich předpokladů se také do výběru nejvýznamnější prediktorů dostala *úroveň mystické zkušenosti*. Náš model předpovídá, že za každý bod, kterého jedinec dosáhne na škále mystické zkušenosti (M-Scale-8, průměr = 7,99), se zvýší také skóre spirituálního bypassu o 0,12 bodů.

Za jeden z nejzajímavějších výsledků považujeme faktor, který zkoumal *spirituální probuzení*. Pro připomenutí si můžeme uvést celé znění této indikátorové proměnné – položka zněla: „Souhlasíte s tvrzením, že psychedelická zkušenost probudila vaši spiritualitu?“ s doplňujícím popisem „Neboli, že jste svou spiritualitu začal/a vědomě prožívat až po zkušenosti s klasickými psychedeliky“. Tento prediktor se ukázal jako statisticky významný na hladině $p < 0,001$ a když je přítomný, model predikuje nárůst spirituálního bypassu o 1,71 bodu. Za prvé je to z našeho pohledu potvrzení předkládané teorie, na které jsme stavěli – totiž, že psychedelika mohou doručit změnu duchovního přesvědčení, a že má tato změna souvislost se spirituálním bypassem (Gandy, 2022; Nayak et al., 2023). Zároveň by bylo zajímavé zkoumat, zda v jakých případech se jedná o autentické spirituální probuzení (Corneille & Luke, 2021) a za jakých podmínek se jedná o iluzi vlastního probuzení (Masters, 2019).

Jako omezení naší studie vnímáme, že ani jeden používaný dotazník není normalizovaný pro českou populaci. Další zkreslení dat mohlo proběhnout už jen faktem, že se jednalo o retrospektivní studii, která se dotazovala na zážitky, které se odehrál i mnoho let zpět. Proto si uvědomujeme limity našich výsledků.

10 Závěr

Předkládaná studie proběhla na výběrovém souboru 550 respondentů. Zkoumala primárně faktory spojené s psychedelickými zkušenostmi a jejich vliv na spirituální bypass. Byl vytvořen statisticky významný model vícenásobné lineární regrese, který vyhodnotil statisticky významné faktory, které predikují úroveň spirituálního bypassu.

Statisticky významné faktory predikující spirituální bypass

1. Věk
2. Nejvyšší dosažené vzdělání
3. Vzdělání v oboru duševního zdraví
4. Systém duchovní víry
5. Zkušenost s psychedelickou substancí Ayahuasca
6. Zkušenost s psychedelickou substancí DMT
7. Motivace k užívání látek
8. Terapeut jako průvodce integrací psychedelické zkušenosti
9. Facilitátor průvodce integrací psychedelické zkušenosti
10. Duchovní učitel jako průvodce integrací psychedelické zkušenosti
11. Dosažená úroveň mystické zkušenosti (M-Scale-8)
12. Zážitek „spirituálního probuzení“ během psychedelické zkušenosti

LITERATURA

- Ahmad, S. S., McLaughlin, M. M., & Weisman de Mamani, A. (2023a). Spiritual bypass as a moderator of the relationships between religious coping and psychological distress in Muslims living in the United States. *Psychology of Religion and Spirituality*, *15*(1), 32–42. <https://doi.org/10.1037/relo000469>
- Ahmad, S. S., McLaughlin, M. M., & Weisman de Mamani, A. (2023b). Validation and test–retest reliability of the Spiritual Bypass Scale in Muslims and implications for psychological help-seeking attitudes and self-stigma. *Spirituality in Clinical Practice*, *10*(1), 62–73. <https://doi.org/10.1037/scp0000300>
- Aixelà, M. B. (2022). *Psychedelic integration: Psychotherapy for non-ordinary states of consciousness* (First edition). Synergetic Press.
- Anthony, F.-V., Hermans, C. A. M., & Sterkens, C. (2010). A Comparative Study of Mystical Experience Among Christian, Muslim, and Hindu Students in Tamil Nadu, India. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *49*(2), 264–277. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2010.01508.x>
- Aupers, S., & Houtman, D. (2006). Beyond the Spiritual Supermarket: The Social and Public Significance of New Age Spirituality. *Journal of Contemporary Religion*, *21*(2), 201–222. <https://doi.org/10.1080/13537900600655894>
- Bailey, R., & Pico, J. (2024). Defense Mechanisms. In *StatPearls*. StatPearls Publishing. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK559106/>
- Barrett, F. S., Bradstreet, M. P., Leoutsakos, J.-M. S., Johnson, M. W., & Griffiths, R. R. (2016). The Challenging Experience Questionnaire: Characterization of challenging experiences with psilocybin mushrooms. *Journal of Psychopharmacology*, *30*(12), 1279–1295. <https://doi.org/10.1177/0269881116678781>
- Barrett, F. S., & Griffiths, R. R. (2018). Classic Hallucinogens and Mystical Experiences: Phenomenology and Neural Correlates. *Current topics in behavioral neurosciences*, *36*, 393–430. https://doi.org/10.1007/7854_2017_474
- Barrett, F. S., Johnson, M. W., & Griffiths, R. R. (2015). Validation of the revised Mystical Experience Questionnaire in experimental sessions with psilocybin. *Journal of Psychopharmacology*, *29*(11), 1182–1190. <https://doi.org/10.1177/0269881115609019>
- Barsuglia, J., Davis, A. K., Palmer, R., Lancelotta, R., Windham-Herman, A.-M., Peterson, K., Polanco, M., Grant, R., & Griffiths, R. R. (2018). Intensity of Mystical Experiences Occasioned by 5-MeO-DMT and Comparison With a Prior Psilocybin Study. *Frontiers in Psychology*, *9*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02459>
- Bogenschutz, M. P., Forcehimes, A. A., Pommy, J. A., Wilcox, C. E., Barbosa, P., & Strassman, R. J. (2015). Psilocybin-assisted treatment for alcohol dependence: A proof-of-concept study. *Journal of Psychopharmacology*, *29*(3), 289–299. <https://doi.org/10.1177/0269881114565144>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>

- Breeksema, J. J., & van Elk, M. (2021). Working with Weirdness: A Response to “Moving Past Mysticism in Psychedelic Science”. *ACS Pharmacology & Translational Science*, *4*(4), 1471–1474. <https://doi.org/10.1021/acspsci.1c00149>
- Caplan, M. (2002). *Slepé uličky osvícení*. Eugenika.
- Carhart-Harris, R. L., & Friston, K. J. (2010). The default-mode, ego-functions and free-energy: A neurobiological account of Freudian ideas. *Brain*, *133*(4), 1265–1283. <https://doi.org/10.1093/brain/awq010>
- Carhart-Harris, R. L., & Friston, K. J. (2019). REBUS and the Anarchic Brain: Toward a Unified Model of the Brain Action of Psychedelics. *Pharmacological Reviews*, *71*(3), 316–344. <https://doi.org/10.1124/pr.118.017160>
- Carhart-Harris, R. L., & Goodwin, G. M. (2017). The Therapeutic Potential of Psychedelic Drugs: Past, Present, and Future. *Neuropsychopharmacology*, *42*(11), 2105–2113. <https://doi.org/10.1038/npp.2017.84>
- Carhart-Harris, R. L., Kaelen, M., Whalley, M. G., Bolstridge, M., Feilding, A., & Nutt, D. J. (2015). LSD enhances suggestibility in healthy volunteers. *Psychopharmacology*, *232*(4), 785–794. <https://doi.org/10.1007/s00213-014-3714-z>
- Carhart-Harris, R. L., Leech, R., Hellyer, P. J., Shanahan, M., Feilding, A., Tagliazucchi, E., Chialvo, D. R., & Nutt, D. (2014). The entropic brain: A theory of conscious states informed by neuroimaging research with psychedelic drugs. *Frontiers in Human Neuroscience*, *8*. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2014.00020>
- Carhart-Harris, R. L., Roseman, L., Haijen, E., Erritzoe, D., Watts, R., Branchi, I., & Kaelen, M. (2018). Psychedelics and the essential importance of context. *Journal of Psychopharmacology*, *32*(7), 725–731. <https://doi.org/10.1177/0269881118754710>
- Carod-Artal, F. J. (2015). Hallucinogenic drugs in pre-Columbian Mesoamerican cultures. *Neurología (English Edition)*, *30*(1), 42–49. <https://doi.org/10.1016/j.nrleng.2011.07.010>
- Cashwell, C., Netol, F., Picciotto, G., & Fox, J. (2018). The Spiritual Bypass Scale-Brazilian Adaptation: How Religious Affiliation, Age, and Gender Can Predict Levels of Psychological Avoidance and Spiritualizing. *Spiritual Psychology and Counseling*, *3*. <https://doi.org/10.12738/spc.2018.1.0034>
- Cashwell, C. S., Bentley, P. B., & Yarborough, J. P. (2007). The Only Way Out Is Through: The Peril of Spiritual Bypass. *Counseling and Values*, *51*(2), 139–148. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2007.tb00071.x>
- Cashwell, C. S., Clarke, P. B., & Graves, E. G. (2009). Step by Step: Avoiding Spiritual Bypass in 12-Step Work. *Journal of Addictions & Offender Counseling*, *30*(1), 37–48. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1874.2009.tb00055.x>
- Cashwell, C. S., Glossoff, H. L., & Hammond, C. (2010). Spiritual Bypass: A Preliminary Investigation. *Counseling and Values*, *54*(2), 162–174. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2010.tb00014.x>
- Cashwell, C. S., Myers, J. E., & Shurts, W. M. (2004). Using the Developmental Counseling and Therapy Model to Work With a Client in Spiritual Bypass: Some Preliminary Considerations. *Journal of Counseling & Development*, *82*(4), 403–409. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2004.tb00327.x>

- Cink, V. (2022a). *Psychedelika a psychonautika I*. (1. vydání). Dybbuk.
- Cink, V. (2022b). *Psychedelika a psychonautika II*. (1. vydání). Dybbuk.
- Clark, A. (2013). Whatever next? Predictive brains, situated agents, and the future of cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences*, *36*(3), 181–204. <https://doi.org/10.1017/S0140525X12000477>
- Clarke, P. B., Giordano, A. L., Cashwell, C. S., & Lewis, T. F. (2013). The Straight Path to Healing: Using Motivational Interviewing to Address Spiritual Bypass. *Journal of Counseling & Development*, *91*(1), 87–94. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2013.00075.x>
- Corneille, J. S., & Luke, D. (2021). Spontaneous Spiritual Awakenings: Phenomenology, Altered States, Individual Differences, and Well-Being. *Frontiers in Psychology*, *12*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.720579>
- Davis, A. K., Barrett, F. S., & Griffiths, R. R. (2020). Psychological flexibility mediates the relations between acute psychedelic effects and subjective decreases in depression and anxiety. *Journal of Contextual Behavioral Science*, *15*, 39–45. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2019.11.004>
- Davis, A. K., Clifton, J. M., Weaver, E. G., Hurwitz, E. S., Johnson, M. W., & Griffiths, R. R. (2020). Survey of entity encounter experiences occasioned by inhaled N,N-dimethyltryptamine: Phenomenology, interpretation, and enduring effects. *Journal of Psychopharmacology*, *34*(9), 1008–1020. <https://doi.org/10.1177/0269881120916143>
- Davis, A. K., So, S., Lancelotta, R., Barsuglia, J. P., & Griffiths, R. R. (2019). 5-methoxy-N,N-dimethyltryptamine (5-MeO-DMT) used in a naturalistic group setting is associated with unintended improvements in depression and anxiety. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, *45*(2), 161–169. <https://doi.org/10.1080/00952990.2018.1545024>
- Dittrich, A. (1998). The Standardized Psychometric Assessment of Altered States of Consciousness (ASCs) in Humans. *Pharmacopsychiatry*, *31*(S 2), 80–84. <https://doi.org/10.1055/s-2007-979351>
- Doblin, R. (1991). Pahnke's „Good Friday experiment“: A long-term follow-up and methodological critique. *Journal of Transpersonal Psychology*, *23*(1), 1–28.
- Doblin, R. E., Christiansen, M., Jerome, L., & Burge, B. (2019). The Past and Future of Psychedelic Science: An Introduction to This Issue. *Journal of Psychoactive Drugs*, *51*(2), 93–97. <https://doi.org/10.1080/02791072.2019.1606472>
- Doss, M. K., Madden, M. B., Gaddis, A., Nebel, M. B., Griffiths, R. R., Mathur, B. N., & Barrett, F. S. (2022). Models of psychedelic drug action: Modulation of cortical-subcortical circuits. *Brain*, *145*(2), 441–456. <https://doi.org/10.1093/brain/awab406>
- Dostál, D. (2021). *Lineární statistické modely v psychologii* (1. vyd.). Univerzita Palackého v Olomouci. <https://doi.org/10.5507/ff.21.24458236>
- Dupuis, D. (2021). Psychedelics as Tools for Belief Transmission. Set, Setting, Suggestibility, and Persuasion in the Ritual Use of Hallucinogens. *Frontiers in Psychology*, *12*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.730031>
- Dupuis, D. (2022). The socialization of hallucinations: Cultural priors, social interactions, and contextual factors in the use of psychedelics. *Transcultural Psychiatry*, *59*(5), 625–637. <https://doi.org/10.1177/13634615211036388>

- Dupuis, D., & Veissière, S. (2022). Culture, context, and ethics in the therapeutic use of hallucinogens: Psychedelics as active super-placebos? *Transcultural Psychiatry*, *59*(5), 571–578. <https://doi.org/10.1177/13634615221131465>
- Dworatzky, K., Jansen, T., & Schmidt, T. T. (2022). Phenomenological assessment of psychedelics induced experiences: Translation and validation of the German Challenging Experience Questionnaire (CEQ) and Ego-Dissolution Inventory (EDI). *PLOS ONE*, *17*(3), e0264927. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264927>
- Eisenmann, C., Klein, C., Swahajor-Biesemann, A., Drexelius, U., Keller, B., & Streib, H. (2016). Dimensions of “Spirituality”: The Semantics of Subjective Definitions. In H. Streib & Jr. Hood Ralph W. (Ed.), *Semantics and Psychology of Spirituality: A Cross-Cultural Analysis* (s. 125–151). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21245-6_9
- Eisner, B. (1997). Set, setting, and matrix. *Journal of Psychoactive Drugs*, *29*(2), 213–216. <https://doi.org/10.1080/02791072.1997.10400190>
- Fox, J., Cashwell, C. S., & Picciotto, G. (2017). The opiate of the masses: Measuring spiritual bypass and its relationship to spirituality, religion, mindfulness, psychological distress, and personality. *Spirituality in Clinical Practice*, *4*(4), 274–287. <https://doi.org/10.1037/scp0000141>
- Fox, J., & Picciotto, G. (2019). The Mediating Effects of Spiritual Bypass on Depression, Anxiety, and Stress. *Counseling and Values*, *64*(2), 227–245. <https://doi.org/10.1002/cvj.12116>
- Fox, J., Picciotto, G., Cashwell, C. S., Worthington Jr., E. L., Basso, M. J., Brow Corrigan, S., Toussaint, L., & Zeligman, M. (2020). Religious commitment, spirituality, and attitudes toward God as related to psychological and medical help-seeking: The role of spiritual bypass. *Spirituality in Clinical Practice*, *7*(3), 178–196. <https://doi.org/10.1037/scp0000216>
- Frecska, E., Bokor, P., & Winkelman, M. (2016a). The Therapeutic Potentials of Ayahuasca: Possible Effects against Various Diseases of Civilization. *Frontiers in Pharmacology*, *7*. <https://www.frontiersin.org/journals/pharmacology/articles/10.3389/fphar.2016.00035>
- Frecska, E., Bokor, P., & Winkelman, M. (2016b). The Therapeutic Potentials of Ayahuasca: Possible Effects against Various Diseases of Civilization. *Frontiers in Pharmacology*, *7*. <https://doi.org/10.3389/fphar.2016.00035>
- Gandy, S. (2022). Predictors and potentiators of psychedelic-occasioned mystical experiences. *Journal of Psychedelic Studies*, *6*(1), 31–47. <https://doi.org/10.1556/2054.2022.00198>
- Gandy, S., Bonnelle, V., Jacobs, E., & Luke, D. (2022). Psychedelics as potential catalysts of scientific creativity and insight. *Drug Science, Policy and Law*, *8*, 20503245221097649. <https://doi.org/10.1177/20503245221097649>
- Garcia-Romeu, A., Griffiths, R. R., & Johnson, M. W. (2014). Psilocybin-Occasioned Mystical Experiences in the Treatment of Tobacco Addiction. *Current Drug Abuse Reviews*, *7*(3), 157–164.
- Gattuso, J. J., Perkins, D., Ruffell, S., Lawrence, A. J., Hoyer, D., Jacobson, L. H., Timmermann, C., Castle, D., Rossell, S. L., Downey, L. A., Pagni, B. A., Galvão-Coelho, N. L., Nutt, D., & Sarris, J. (2023). Default Mode Network Modulation by Psychedelics: A Systematic Review. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, *26*(3), 155–188. <https://doi.org/10.1093/ijnp/pyac074>

- Gladziejewski, P. (2023). From Altered States to Metaphysics: The Epistemic Status of Psychedelic-induced Metaphysical Beliefs. *Review of Philosophy and Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s13164-023-00709-6>
- Gobbi, G., Inserra, A., Greenway, K. T., Lifshitz, M., & Kirmayer, L. J. (2022). Psychedelic medicine at a crossroads: Advancing an integrative approach to research and practice. *Transcultural Psychiatry*, 59(5), 718–724. <https://doi.org/10.1177/13634615221119388>
- Gorman, I., Nielson, E. M., Molinar, A., Cassidy, K., & Sabbagh, J. (2021). Psychedelic Harm Reduction and Integration: A Transtheoretical Model for Clinical Practice. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2021.645246>
- Greń, J., Tylš, F., Lasocik, M., & Kiraly, C. (2023). Back from the rabbit hole. Theoretical considerations and practical guidelines on psychedelic integration for mental health specialists. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1054692>
- Griffiths, R. R., Hurwitz, E. S., Davis, A. K., Johnson, M. W., & Jesse, R. (2019). Survey of subjective „God encounter experiences”: Comparisons among naturally occurring experiences and those occasioned by the classic psychedelics psilocybin, LSD, ayahuasca, or DMT. *PLOS ONE*, 14(4), e0214377. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0214377>
- Griffiths, R. R., Johnson, M. W., Carducci, M. A., Umbricht, A., Richards, W. A., Richards, B. D., Cosimano, M. P., & Klinedinst, M. A. (2016). Psilocybin produces substantial and sustained decreases in depression and anxiety in patients with life-threatening cancer: A randomized double-blind trial. *Journal of Psychopharmacology*, 30(12), 1181–1197. <https://doi.org/10.1177/0269881116675513>
- Griffiths, R. R., Johnson, M. W., Richards, W. A., Richards, B. D., McCann, U., & Jesse, R. (2011). Psilocybin occasioned mystical-type experiences: Immediate and persisting dose-related effects. *Psychopharmacology*, 218(4), 649–665. <https://doi.org/10.1007/s00213-011-2358-5>
- Griffiths, R. R., Richards, W. A., McCann, U., & Jesse, R. (2006). Psilocybin can occasion mystical-type experiences having substantial and sustained personal meaning and spiritual significance. *Psychopharmacology*, 187(3), 268–283. <https://doi.org/10.1007/s00213-006-0457-5>
- Grof, S. (2020). *Cesta psychonauta*. Holos.
- Grof, S. (2022). *LSD psychoterapie* (1. vydání). Práh.
- Gukasyan, N., & Nayak, S. M. (2022). Psychedelics, placebo effects, and set and setting: Insights from common factors theory of psychotherapy. *Transcultural Psychiatry*, 59(5), 652–664. <https://doi.org/10.1177/1363461520983684>
- Haijen, E. C. H. M., Kaelen, M., Roseman, L., Timmermann, C., Kettner, H., Russ, S., Nutt, D., Daws, R. E., Hampshire, A. D. G., Lorenz, R., & Carhart-Harris, R. L. (2018). Predicting Responses to Psychedelics: A Prospective Study. *Frontiers in Pharmacology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fphar.2018.00897>
- Hartogsohn, I. (2017). Constructing drug effects: A history of set and setting. *Drug Science, Policy and Law*, 3, 2050324516683325. <https://doi.org/10.1177/2050324516683325>

- Hartogsohn, I. (2022). Modalities of the psychedelic experience: Microclimates of set and setting in hallucinogen research and culture. *Transcultural Psychiatry*, 59(5), 579–591. <https://doi.org/10.1177/13634615221100385>
- Hendricks, P. S., Thorne, C. B., Clark, C. B., Coombs, D. W., & Johnson, M. W. (2015). Classic psychedelic use is associated with reduced psychological distress and suicidality in the United States adult population. *Journal of Psychopharmacology*, 29(3), 280–288. <https://doi.org/10.1177/0269881114565653>
- Hofmann, A., & Schultes, R. (2000). *Rostliny bohů: Magická síla psychoaktivních rostlin* (2. vydání). Volvox Globator.
- Holm, S., Petersen, M. A., Enghoff, O., & Hesse, M. (2023). Psychedelic discourses: A qualitative study of discussions in a Danish online forum. *International Journal of Drug Policy*, 112, 103945. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2022.103945>
- Hood, R. W. (1975). The Construction and Preliminary Validation of a Measure of Reported Mystical Experience. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 14(1), 29–41. <https://doi.org/10.2307/1384454>
- Houston, J., & Masters, R. (2004). *Druhy psychedelické zkušenosti*. Maťa, DharmaGaia.
- Hovmand, O. R., Poulsen, E. D., & Arnfred, S. (2024). Assessment of the acute subjective psychedelic experience: A review of patient-reported outcome measures in clinical research on classical psychedelics. *Journal of Psychopharmacology*, 38(1), 19–32. <https://doi.org/10.1177/02698811231200019>
- Huxley, A. (2001). *Věčná filozofie*. Onyx.
- Chen, Z., Hood, R. W., Jr, Yang, L., & Watson, P. J. (2011). Mystical Experience Among Tibetan Buddhists: The Common Core Thesis Revisited. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 50(2), 328–338. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2011.01570.x>
- Chen, Z., Qi, W., Hood Jr., R. W., & Watson, P. J. (2011). Common Core Thesis and Qualitative and Quantitative Analysis of Mysticism in Chinese Buddhist Monks and Nuns. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 50(4), 654–670. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2011.01606.x>
- Cheung, K., & Yaden, D. B. (2024). Commentary: On the need for metaphysics in psychedelic therapy and research. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1341566>
- Chomynová, P., Kočárová, R., Kňážek, F., Plevková, M., Bláhová, B., Valeš, K., & Mravčík, V. (2022). Use of psychedelics in the Czech Republic: Results of recent population surveys. *Central European Journal of Public Health*, 30(3), 144–153. <https://doi.org/10.21101/cejph.a7079>
- James, E., Robertshaw, T. L., Hoskins, M., & Sessa, B. (2020). Psilocybin occasioned mystical-type experiences. *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, 35(5), e2742. <https://doi.org/10.1002/hup.2742>
- James, W. (1930). *Druhy náboženské zkušenosti*. Melantrich.
- Johansen, P.-Ø., & Krebs, T. S. (2015). Psychedelics not linked to mental health problems or suicidal behavior: A population study. *Journal of Psychopharmacology*, 29(3), 270–279. <https://doi.org/10.1177/0269881114568039>

- Johnson, M. W. (2021). Consciousness, Religion, and Gurus: Pitfalls of Psychedelic Medicine. *ACS Pharmacology & Translational Science*, 4(2), 578–581. <https://doi.org/10.1021/acsptsci.0c00198>
- Johnson, M. W., Garcia-Romeu, A., & Griffiths, R. R. (2017). Long-term follow-up of psilocybin-facilitated smoking cessation. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 43(1), 55–60. <https://doi.org/10.3109/00952990.2016.1170135>
- Johnson, M. W., Hendricks, P. S., Barrett, F. S., & Griffiths, R. R. (2019). Classic psychedelics: An integrative review of epidemiology, therapeutics, mystical experience, and brain network function. *Pharmacology & Therapeutics*, 197, 83–102. <https://doi.org/10.1016/j.pharmthera.2018.11.010>
- Jylkkä, J. (2021). Reconciling Mystical Experiences with Naturalistic Psychedelic Science: Reply to Sanders and Zijlmans. *ACS Pharmacology & Translational Science*, 4(4), 1468–1470. <https://doi.org/10.1021/acsptsci.1c00137>
- Kangaslampi, S. (2023). *Association between mystical-type experiences under psychedelics and improvements in well-being or mental health – A comprehensive review of the evidence*. <https://doi.org/10.1556/2054.2023.00243>
- Kapusta, J., & Kostiáková, Z. M. (2021). From the Trees to the Wood: Alternative Spirituality as an Emergent ‘Official Religion’? *Journal of Religion in Europe*, 13(3–4), 187–213. <https://doi.org/10.1163/18748929-20211525>
- Karl, F. (2012). A Free Energy Principle for Biological Systems. *Entropy*, 14(11), Article 11. <https://doi.org/10.3390/e14112100>
- Kavenská, V., & Simonová, H. (2015). Ayahuasca Tourism: Participants in Shamanic Rituals and their Personality Styles, Motivation, Benefits and Risks. *Journal of Psychoactive Drugs*, 47(5), 351–359. <https://doi.org/10.1080/02791072.2015.1094590>
- Ko, K., Knight, G., Rucker, J. J., & Cleare, A. J. (2022). Psychedelics, Mystical Experience, and Therapeutic Efficacy: A Systematic Review. *Frontiers in Psychiatry*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.917199>
- Kočárová, R., Kňážek, F., Bláhová, B., Plevková, M., Postranecka, Z., Horák, M., Klobošnicková, K., Chomynova, P., Dlestikova, T., Prochazkova, L., Civišová, D., Orlikova, B., & Böhmová, K. (2022). *Psychedelika v České republice*.
- Koenig, H. G. (2012). Religion, Spirituality, and Health: The Research and Clinical Implications. *ISRN Psychiatry*, 2012, 278730. <https://doi.org/10.5402/2012/278730>
- Lahood, G. (2010). Relational Spirituality, Part 1 Paradise Unbound: Cosmic Hybridity and Spiritual Narcissism in the “One Truth” of New Age Transpersonalism. *International Journal of Transpersonal Studies*, 29(1). <https://doi.org/10.24972/ijts.2010.29.1.31>
- Lazar, A., & Kravetz, S. (2005). RESEARCH: „Responses to the Mystical Scale by Religious Jewish Persons: A Comparison of Structural Models of Mystical Experience”. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 15(1), 51–61. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr1501_4
- Leary, T., Litwin, G. H., & Metzner, R. (1963). Reactions to psilocybin administered in a supportive environment. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 137(6), 561.

- Levin, A. W., Lancelotta, R., Sepeda, N. D., Gukasyan, N., Nayak, S., Wagener, T. L., Barrett, F. S., Griffiths, R. R., & Davis, A. K. (2024). The therapeutic alliance between study participants and intervention facilitators is associated with acute effects and clinical outcomes in a psilocybin-assisted therapy trial for major depressive disorder. *PLOS ONE*, *19*(3), e0300501. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0300501>
- Lewis, C., Roberts, N. P., Andrew, M., Starling, E., & Bisson, J. I. (2020). Psychological therapies for post-traumatic stress disorder in adults: Systematic review and meta-analysis. *European Journal of Psychotraumatology*, *11*(1), 1729633. <https://doi.org/10.1080/20008198.2020.1729633>
- Lutkajtis, A., & Evans, J. (2023). Psychedelic integration challenges: Participant experiences after a psilocybin truffle retreat in the Netherlands. *Journal of Psychedelic Studies*, *6*(3), 211–221. <https://doi.org/10.1556/2054.2022.00232>
- Lyvers, M., & Meester, M. (2012). Illicit Use of LSD or Psilocybin, but not MDMA or Nonpsychedelic Drugs, is Associated with Mystical Experiences in a Dose-Dependent Manner. *Journal of Psychoactive Drugs*, *44*(5), 410–417. <https://doi.org/10.1080/02791072.2012.736842>
- Masters, R. (2019). *Duchovní unikání*. Maitrea.
- McCulloch, D. E.-W., Grzywacz, M. Z., Madsen, M. K., Jensen, P. S., Ozenne, B., Armand, S., Knudsen, G. M., Fisher, P. M., & Stenbæk, D. S. (2022). Psilocybin-Induced Mystical-Type Experiences are Related to Persisting Positive Effects: A Quantitative and Qualitative Report. *Frontiers in Pharmacology*, *13*. <https://doi.org/10.3389/fphar.2022.841648>
- Miller, W. R. (2004). The phenomenon of quantum change. *Journal of Clinical Psychology*, *60*(5), 453–460. <https://doi.org/10.1002/jclp.20000>
- Miller, W. R., & Rollnick, S. (2012). Meeting in the middle: Motivational interviewing and self-determination theory. *The International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, *9*, 25. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-9-25>
- Millière, R. (2017). Looking for the Self: Phenomenology, Neurophysiology and Philosophical Significance of Drug-induced Ego Dissolution. *Frontiers in Human Neuroscience*, *11*. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2017.00245>
- Mosurinjohn, S., Roseman, L., & Girn, M. (2023). Psychedelic-induced mystical experiences: An interdisciplinary discussion and critique. *Frontiers in Psychiatry*, *14*. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1077311>
- Motiño, A., Saiz, J., Sánchez-Iglesias, I., Salazar, M., Barsotti, T. J., Goldsby, T. L., Chopra, D., & Mills, P. J. (2021). Cross-Cultural Analysis of Spiritual Bypass: A Comparison Between Spain and Honduras. *Frontiers in Psychology*, *12*, 658739. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.658739>
- Nayak, S. M., & Griffiths, R. R. (2022). A Single Belief-Changing Psychedelic Experience Is Associated With Increased Attribution of Consciousness to Living and Non-living Entities. *Frontiers in Psychology*, *13*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.852248>
- Nayak, S. M., Singh, M., Yaden, D. B., & Griffiths, R. R. (2023). Belief changes associated with psychedelic use. *Journal of Psychopharmacology*, *37*(1), 80–92. <https://doi.org/10.1177/02698811221131989>

- Nayak, S. M., White, S., Hilbert, S., Lowe, M. X., Jackson, H., Griffiths, R. R., Garcia-Romeu, A., & Yaden, D. B. (In press). *Naturalistic Psilocybin Use Increases Mind Perception but not Atheist-Believer status: A Prospective Longitudinal Study*. OSF. <https://doi.org/10.31234/osf.io/auycp>
- Němečková, K. (2016). *Kapitoly k nenáboženské spiritualitě*. Carpe Momentum.
- Nichols, D. E. (2016). Psychedelics. *Pharmacological Reviews*, 68(2), 264–355. <https://doi.org/10.1124/pr.115.011478>
- Nour, M. M., Evans, L., Nutt, D., & Carhart-Harris, R. L. (2016). Ego-Dissolution and Psychedelics: Validation of the Ego-Dissolution Inventory (EDI). *Frontiers in Human Neuroscience*, 10. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2016.00269>
- Olson, D. E. (2021). The Subjective Effects of Psychedelics May Not Be Necessary for Their Enduring Therapeutic Effects. *ACS Pharmacology & Translational Science*, 4(2), 563–567. <https://doi.org/10.1021/acspsci.0c00192>
- Pargament, K. I. (1999). The Psychology of Religion and Spirituality? Yes and No. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 9(1), 3–16. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpro901_2
- Pargament, K. I., Kennell, J., Hathaway, W., Grevengoed, N., Newman, J., & Jones, W. (1988). Religion and the Problem-Solving Process: Three Styles of Coping. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 27(1), 90–104. <https://doi.org/10.2307/1387404>
- Pargament, K. I., Koenig, H. G., & Perez, L. M. (2000). The many methods of religious coping: Development and initial validation of the RCOPE. *Journal of Clinical Psychology*, 56(4), 519–543. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4679\(200004\)56:4<519::AID-JCLP6>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4679(200004)56:4<519::AID-JCLP6>3.0.CO;2-1)
- Picciotto, G., & Fox, J. (2018). Exploring Experts' Perspectives on Spiritual Bypass: A Conventional Content Analysis. *Pastoral Psychology*, 67(1), 65–84. <https://doi.org/10.1007/s11089-017-0796-7>
- Picciotto, G., Fox, J., & Neto, F. (2018). A phenomenology of spiritual bypass: Causes, consequences, and implications. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 20(4), 333–354. <https://doi.org/10.1080/19349637.2017.1417756>
- Piedmont, R. L. (1999). Does Spirituality Represent the Sixth Factor of Personality? Spiritual Transcendence and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 67(6), 985–1013. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00080>
- Plesa, P., & Petranker, R. (2023). Psychedelics and nihilism: Connectedness in a meaningless world. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1125780>
- Retreat Guru. (2024). *162+ Best Mystical Retreats in the World*. Retreat Guru. <http://retreat.guru/be/mystical-retreats>
- Richards, W. A. (2021). *Posvátné poznání*. Dybbuk.
- Roseman, L., Haijen, E., Idialu-Ikato, K., Kaelen, M., Watts, R., & Carhart-Harris, R. (2019). Emotional breakthrough and psychedelics: Validation of the Emotional Breakthrough Inventory. *Journal of Psychopharmacology (Oxford, England)*, 33(9), 1076–1087. <https://doi.org/10.1177/0269881119855974>

- Roseman, L., Nutt, D. J., & Carhart-Harris, R. L. (2018). Quality of Acute Psychedelic Experience Predicts Therapeutic Efficacy of Psilocybin for Treatment-Resistant Depression. *Frontiers in Pharmacology*, 8. <https://doi.org/10.3389/fphar.2017.00974>
- Ross, S., Bossis, A., Guss, J., Agin-Liebes, G., Malone, T., Cohen, B., Mennenga, S. E., Belser, A., Kalliontzi, K., Babb, J., Su, Z., Corby, P., & Schmidt, B. L. (2016). Rapid and sustained symptom reduction following psilocybin treatment for anxiety and depression in patients with life-threatening cancer: A randomized controlled trial. *Journal of Psychopharmacology*, 30(12), 1165–1180. <https://doi.org/10.1177/0269881116675512>
- Říhová, A. (2022). Psychická rizika užívání psychedelik. In *Psychedelika a psychonautika II*. Dybbuk.
- Safran, J. D. (2003). *Psychoanalysis and Buddhism: An Unfolding Dialogue*. Simon and Schuster.
- Sanders, J. W., & Zijlmans, J. (2021). Moving Past Mysticism in Psychedelic Science. *ACS Pharmacology & Translational Science*, 4(3), 1253–1255. <https://doi.org/10.1021/acscptsci.1c00097>
- Sarris, J., Perkins, D., Cribb, L., Schubert, V., Opaleye, E., Bouso, J. C., Scheidegger, M., Aicher, H., Simonova, H., Horák, M., Galvão-Coelho, N. L., Castle, D., & Tófoli, L. F. (2021). Ayahuasca use and reported effects on depression and anxiety symptoms: An international cross-sectional study of 11,912 consumers. *Journal of Affective Disorders Reports*, 4, 100098. <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2021.100098>
- Savoldi, R., Roazzi, A., Escobar, J. A. C., Nour, M. M., & Carhart-Harris, R. (2023). The Structural Organization and Construct Validity Evidence of the Brazilian Versions of the Mysticism Scale and the Ego-Dissolution Inventory in a Major Religion of the Ayahuasca. *International Journal of Latin American Religions*, 7(2), 521–549. <https://doi.org/10.1007/s41603-023-00203-y>
- Sjöstedt-Hughes, P. (2023). On the need for metaphysics in psychedelic therapy and research. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1128589>
- Smith, H. (1964). Do Drugs Have Religious Import? *The Journal of Philosophy*, 61(18), 517–530. <https://doi.org/10.2307/2023494>
- Sovatsky, S. (1998). *Words from the Soul: Time, East/West Spirituality, and Psychotherapeutic Narrative*. SUNY Press.
- Stace, W. T. (1960). *Mysticism and Philosophy*. St. Martin's Press.
- Streib, H., & Hood, R. W. (2016). *Semantics and psychology of spirituality: A cross-cultural analysis*. Springer International Publishing.
- Streib, H., & Chen, Z. J. (2021). Evidence for the Brief Mysticism Scale: Psychometric Properties, and Moderation and Mediation Effects in Predicting Spiritual Self-Identification. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 31(3), 165–175. <https://doi.org/10.1080/10508619.2021.1899641>
- Streib, H., Klein, C., Keller, B., & Hood, R. (2021). The Mysticism Scale as a Measure for Subjective Spirituality: New Results with Hood's M-Scale and the Development of a Short Form. In A. L. Ai, P. Wink, R. F. Paloutzian, & K. A. Harris (Ed.), *Assessing Spirituality in a Diverse World* (s. 467–491). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-52140-0_19

- Studerus, E., Gamma, A., & Vollenweider, F. X. (2010). Psychometric Evaluation of the Altered States of Consciousness Rating Scale (OAV). *PLOS ONE*, *5*(8), e12412. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0012412>
- Synthesis. (2024). *Mystical Experience—SYNTHESIS*. <https://www.synthesisretreat.com/mystical-experience>
- Timmermann, C., Kettner, H., Letheby, C., Roseman, L., Rosas, F. E., & Carhart-Harris, R. L. (2021). Psychedelics alter metaphysical beliefs. *Scientific Reports*, *11*(1), 22166. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-01209-2>
- Timmermann, C., Roseman, L., Williams, L., Erritzoe, D., Martial, C., Cassol, H., Laureys, S., Nutt, D., & Carhart-Harris, R. (2018). DMT Models the Near-Death Experience. *Frontiers in Psychology*, *9*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01424>
- Timmermann, C., Watts, R., & Dupuis, D. (2022). Towards psychedelic apprenticeship: Developing a gentle touch for the mediation and validation of psychedelic-induced insights and revelations. *Transcultural Psychiatry*, *59*(5), 691–704. <https://doi.org/10.1177/13634615221082796>
- Toussaint, L., Fox, J., Kamble, S., Worthington Jr., E. L., Cashwell, C. S., & Picciotto, G. (2021). Initial psychometric properties of the Spiritual Bypass Scale in an Indian college student sample. *Psychology of Religion and Spirituality*, *13*(1), 63–66. <https://doi.org/10.1037/relo000302>
- Trichter, S. (2010). AYAHUASCA BEYOND THE AMAZON THE BENEFITS AND RISKS OF A SPREADING TRADITION. *Journal of Transpersonal Psychology*. <https://www.semanticscholar.org/paper/AYAHUASCA-BEYOND-THE-AMAZON-THE-BENEFITS-AND-RISKS-Trichter/9aef28b325678dd8d36b5a8ede29bf7foe703def>
- Trungpa, C. (2013). *Protnutí duchovního materialismu*. Triton.
- Tylš, F. (2017). *Fenomén psychedelie*. Dybbuk.
- Underhill, E. (2004). *Mystika – Podstata a cesta duchovního vědomí*. Dybbuk.
- van Elk, M., & Yaden, D. B. (2022). Pharmacological, neural, and psychological mechanisms underlying psychedelics: A critical review. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *140*, 104793. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2022.104793>
- van Oorsouw, K., Toennes, S. W., & Ramaekers, J. G. (2022). Therapeutic effect of an ayahuasca analogue in clinically depressed patients: A longitudinal observational study. *Psychopharmacology*, *239*(6), 1839–1852. <https://doi.org/10.1007/s00213-021-06046-9>
- Vejmola, Č. (2022). Psychedelika a neuronální síť. In *Psychedelika a psychonautika I*. Dybbuk.
- Vidriales, A. L., & Ovies, D. H. (2018). Psychedelic tourism in Mexico, a thriving trend. *PASOS Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, *16*(4), Article 4. <https://doi.org/10.25145/j.pasos.2018.16.072>
- Villiger, D., & Trachsel, M. (2023). With great power comes great vulnerability: An ethical analysis of psychedelics' therapeutic mechanisms proposed by the REBUS hypothesis. *Journal of Medical Ethics*, *49*(12), 826–832. <https://doi.org/10.1136/jme-2022-108816>
- Walsh, R. (2003). Entheogens: True or False? *International Journal of Transpersonal Studies*, *22*(1), 1–6. <https://doi.org/10.24972/ijts.2003.22.1.1>
- Welwood, J. (1983). On Spiritual Authority: Genuine and Counterfeit. *Journal of Humanistic Psychology*, *23*(3), 42–60. <https://doi.org/10.1177/0022167883233004>

- Welwood, J. (1984). Principles of inner work: Psychological and spiritual. *Journal of Transpersonal Psychology*, 16(1), 63–73.
- Welwood, J. (2000). *Toward a Psychology of Awakening: Buddhism, Psychotherapy, and the Path of Personal and Spiritual Transformation* (Reprint edition). Shambhala.
- Wilber, K. (2000). *Integral Psychology: Consciousness, Spirit, Psychology, Therapy* (Later Printing Used edition). Shambhala.
- Winkelman, M. (2005). Drug Tourism or Spiritual Healing? Ayahuasca Seekers in Amazonia. *Journal of Psychoactive Drugs*, 37(2), 209–218. <https://doi.org/10.1080/02791072.2005.10399803>
- Winkelman, M. J. (2017). The Mechanisms of Psychedelic Visionary Experiences: Hypotheses from Evolutionary Psychology. *Frontiers in Neuroscience*, 11. <https://doi.org/10.3389/fnins.2017.00539>
- Yaden, D. B., & Griffiths, R. R. (2021). The Subjective Effects of Psychedelics Are Necessary for Their Enduring Therapeutic Effects. *ACS Pharmacology & Translational Science*, 4(2), 568–572. <https://doi.org/10.1021/acsptsci.0c00194>
- Yaden, D. B., Haidt, J., Hood, R. W., Vago, D. R., & Newberg, A. B. (2017). The Varieties of Self-Transcendent Experience. *Review of General Psychology*, 21(2), 143–160. <https://doi.org/10.1037/gpr0000102>
- Yaden, D. B., Le Nguyen, K. D., Kern, M. L., Belser, A. B., Eichstaedt, J. C., Iwry, J., Smith, M. E., Wintering, N. A., Hood, R. W., & Newberg, A. B. (2017). Of Roots and Fruits: A Comparison of Psychedelic and Nonpsychedelic Mystical Experiences. *Journal of Humanistic Psychology*, 57(4), 338–353. <https://doi.org/10.1177/0022167816674625>
- Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I., & Scott, A. B. (1999). The Emerging Meanings of Religiousness and Spirituality: Problems and Prospects. *Journal of Personality*, 67(6), 889–919. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00077>
- Zuda, T. (2016). Duchovní bypass. In *Transpersonální myšlení v psychologii a psychoterapii*. Triton.

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Psychedelická zkušenost a spirituální bypass

Autor práce: Bc. Michal Zeman

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 69 stran, 122 979 znaků

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 165

Abstrakt (800–1200 zn.):

Spirituální bypass je podle mnohých autorů spojen s užíváním psychedelických látek, ale chybí systematická vědecká evidence. Tato práce má za cíl zjistit jaké faktory psychedelické ovlivňují spirituální bypass. Výběrový soubor tvoří 550 respondentů. Jako závislá proměnná byla určena spirituální bypass. K měření byl využit dotazník Spiritual Bypass Scale-13 (SBS-13). Nezávislé proměnné tvoří faktory psychedelické zkušenosti, které vzešly z kvalitativního výzkumu a dostupné literatury. Dále je měřena úroveň mystické zkušenosti pomocí 8položkového dotazníku Mysticism Scale (M-Scale-8). Lineární model vícenásobné regresní analýzy naznačuje, že faktory jako náboženská víra, motivace k užívání psychedelik, integrace psychedelické zkušenosti nebo úroveň mystické zkušenosti predikují úroveň spirituálního bypassu.

Klíčová slova:

Psychedelická zkušenost, spirituální bypass, mystická zkušenost, integrace psychedelické zkušenosti

ABSTRACT OF THESIS

Název práce: Psychedelic experience and spiritual bypass

Autor práce: Bc. Michal Zeman

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 69 pages, 122 979 characters

Number of appendices: 1

Number of references: 165

Abstract (800–1200 characters):

According to many authors, spiritual bypass is associated with the use of psychedelic substances, but there is a lack of systematic scientific evidence. This paper aims to investigate what psychedelic factors influence spiritual bypass. The sample consists of 550 respondents. Spiritual bypass was identified as the dependent variable. The Spiritual Bypass Scale-13 (SBS-13) questionnaire was used to measure it. The independent variables consist of factors of psychedelic experience that emerged from qualitative research and available literature. In addition, the level of mystical experience is measured using the 8-item Mysticism Scale (M-Scale-8) questionnaire. A linear multiple regression analysis model suggests that factors such as religious belief, motivation to use psychedelics, integration of psychedelic experience, or level of mystical experience predict the level of spiritual bypass.

Key words:

Psychedelic experience, spiritual bypass, mystical experience, psychedelic integration